

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

на тему: Управління депозитною діяльністю банку за матеріалами
АТ «Державний ощадний банк України»

Галузь знань

07 «Управління та адміністрування»

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма

«Фінанси, банківська справа та страхування»

ДРФБС. 018230.01.14.00

Виконав: студентка II курсу, група ФБСмз-20-1 _____ Юлія ШИМАНСЬКА
Підпис, дата Ініціали, прізвище

Керівник: канд. екон. наук, доцент _____ Людмила ПРИСТУПА
Підпис, дата Ініціали, прізвище

Нормоконтроль

Підпис, дата

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав.кафедри

д-р. екон. наук, професор

Підпис, дата

Ніла ХРУЩ

Ініціали, прізвище

_____ 2021 р.

Хмельницький 2021

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Загальнотеоретичні засади управління депозитною діяльністю банку	9
1.1 Теоретичні основи управління депозитною діяльністю банку	9
1.2 Організаційні засади управління депозитною діяльністю банківської установи	18
2 Аналітичні характеристики депозитної діяльності банків в Україні	27
Аналіз стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків на сучасному етапі	27
2.2 Діяльність АТ «Державний ощадний банк України»: напрями здійснення та аналіз фінансово-майнового забезпечення за 2018-2020 роки	39
3 Напрями удосконалення управління депозитною діяльністю банку за матеріалами АТ «Державний ощадний банк України»	55
Висновки	70
Список використаних джерел	73
Додатки	78

Вступ

На сучасному етапі економічного розвитку формування ресурсної бази банківської установи має вагоме значення для загальної ефективної діяльності. Переважно ресурсна база банку формується за рахунок клієнтських вкладів, забезпечуючи фінансову стійкість та можливості подальшого розвитку. Крім того, депозитна діяльність є одним з основних функціональних спрямувань діяльності банку, як посередника фінансового ринку, що водночас забезпечує можливість утримування та розширення клієнтської бази. Саме тому дослідження депозитної діяльності вітчизняних банківських установ в умовах сучасного динамічного конкурентного середовища є необхідними та актуальними.

Проблематиці депозитної діяльності у сучасному банківському секторі України присвячені роботи багатьох українських вчених, серед яких: А. Авеносова, В. Василенко, О. Гайдаржийська, Л. Галапуп, В. Матвеев, А. Череп, А. Шелюк та ін. Віддаючи належне науковому доробку вчених, варто зауважити, що проблеми забезпечення ефективності депозитної діяльності банків України потребують подальших системних досліджень, зокрема щодо визначення актуальних та розробки дієвих концепцій, методів, підходів та технологій управлінської діяльності із урахуванням основних тенденцій як економіки України загалом, так і безпосередньо банківського сектору.

Вивчення та аналіз фахової літератури і нормативного базису з визначеної тематики дозволяють зробити висновок про дискусійність багатьох питань у сфері управління депозитною діяльністю вітчизняних банківських установ із урахуванням перегляду концептуальних засад ведення бізнесу, враховуючи вплив коронакризи та інших актуальних викликів сьогодення, що обумовлює вибір теми, мету і завдання дипломної роботи.

Метою дипломної роботи є теоретичне обґрунтування та удосконалення концептуальних засад, визначення основних аспектів методичного забезпечення та організаційних складових процесу управління депозитною діяльністю банку в умовах сучасного динамічного конкурентного середовища.

Для досягнення вказаної мети, у роботі були поставлені й вирішені наступні завдання:

- вивчити теоретичні основи управління депозитною діяльністю банку;
- дослідити організаційні засади управління депозитною діяльністю банківської установи;
- провести аналітичне оцінювання стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків на сучасному етапі;
- опрацювати ключові напрями здійснення та провести аналіз фінансово-майнового забезпечення діяльності АТ «Державний ощадний банк України» за 2018-2020 роки;
- обґрунтувати напрями удосконалення управління депозитною діяльністю банку за матеріалами АТ «Державний ощадний банк України».

Об'єктом дослідження дипломної роботи є процес управління депозитною діяльністю банку.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти управління депозитною діяльністю банку в умовах сучасного динамічного конкурентного середовища.

Для досягнення поставленої мети у роботі використовувались загальнонаукові та емпіричні методи: аналізу і синтезу, індукції та дедукції, логічного узагальнення – при дослідженні теоретичних основ управління депозитною діяльністю банку; економічного, порівняльного й статистичного аналізу – для оцінки стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків в Україні й оцінюванні діяльності АТ «Державний ощадний банк України»; наукового абстрагування, візуального проектування та матричного моделювання – при розробленні рекомендацій щодо удосконалення управління депозитною діяльністю АТ «Державний ощадний банк України».

Інформаційна база дослідження охоплює міжнародні та вітчизняні законодавчі й нормативно-правові акти, монографії, наукові періодичні видання економічного профілю, навчальні посібники і підручники, статистичні матеріали, економічну інформацію і фінансову звітність АТ «Державний ощадний банк України».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– концептуальні засади управління депозитною діяльністю банку шляхом обґрунтування елементного складу та функціонального наповнення основних етапів процесу оцінки депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» із використанням методів візуального проектування бізнес-процесів, що забезпечить можливість всеохоплюючого деталізованого вивчення стану та тенденцій зміни показників управління депозитною діяльністю банку;

дістали подальшого розвитку:

– загальнотеоретичні основи управління депозитною діяльністю банку шляхом конкретизації сутнісних характеристик понять «депозитна діяльність», «депозитні ресурси», «депозитні операції», визначення відмінностей понять «депозит» та «вклад», виділення основних принципів залучення депозитних ресурсів та чіткої структуризації організаційних елементів формування та реалізації депозитної політики банку, що орієнтовані на необхідність врахування впливу динамічного конкурентного середовища при підготовці та обґрунтуванні рішень тактичного та стратегічного характеру.

Отримані результати дослідження мають практичне значення і полягають у тому, що їх застосування дозволяє забезпечити комплексний підхід до управління депозитною діяльністю вітчизняної банківської установи, сприяючи загальному підвищенню ефективності діяльності та конкурентоспроможності.

Основні положення дипломної роботи відображені у 1 науковій праці загальним обсягом 0,24 друк. арк.

Основні положення і результати проведених досліджень доповідалися та отримали схвальну оцінку на 1 науково-практичній конференції: II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2021 року, м. Хмельницький).

Структура та обсяг дипломної роботи. Магістерська дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дипломної роботи становить 77 сторінок друкованого тексту. Робота містить 17 таблиць, 23 рисунки та 5 додатків. Список використаних джерел складається з 51 найменувань.

1 Загальнотеоретичні засади управління депозитною діяльністю банку

1.1. Теоретичні основи управління депозитною діяльністю банку

Згідно статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська діяльність передбачає “залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб” [36]. Таким чином, поняття “депозитна діяльність банку” базово визначається законодавством як “залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб” [36].

Відповідно до загальної практики всі банківські ресурси традиційно розділяють на власні і залучені (зобов’язання). Власний капітал формується за рахунок таких базових елементів, як: статутний та резервний капітал, спеціальні фонди та емісійний дохід, і безумовно прибуток. Водночас його частка у загальних пасивах, переважно, не перевищує 10-15 %. Натомість залучені ресурси, до яких належать депозитні, формують решту пасивів банківської установи.

Незалежно від сформованих традицій (вітчизняних чи зарубіжних), всі залучені та (або) запозичені ресурси (зобов’язання) банку доцільно поділяти на депозитні та недепозитні. Недепозитні ресурси акумулюються за допомогою здійснення наступних операцій: випуск боргових цінних паперів (зокрема векселів та облігацій); міжбанківські кредити; операції прямого РЕПО та операції рефінансування центральним банком.

До депозитних ресурсів, в переважній більшості відносять ті фінансові ресурси, що мобілізуються банківською установою за допомогою здійснення (реалізації) депозитних операцій. Тоді всі кошти, які мобілізовані таким чином, фактично є депозитними ресурсами. Проте, й тут існують певні

суперечності стосовно сутності депозитних операцій, які пов'язані з неоднозначним розумінням, сприйняттям та трактуванням різними авторами таких термінів, як «депозит» та «вклад».

Аналітичне опрацювання фахової літератури (таблиця 1.1) свідчить, що переважна більшість авторів тлумачить депозит як грошові кошти чи інші фінансові активи, які передані в банк на певних умовах та на тимчасовій основі. Крім цього, частина фахівців поняття «депозит» та «вклад» ототожнюють, а інші з цим не погоджуються.

Більшість економістів визначає «депозит» як гроші чи грошові кошти, що передані в банк на зберігання під за умови отримання процентних виплат. Спільним для більшості думок також є акцентування на таких характеристиках депозиту, як строковість, платність та зворотність. Окремі фахівці розглядають депозит не як кошти, що залучені банком на зберігання, а як позичку, яка надається суб'єктами господарювання і населенням у користування банку на вигідних умовах [13]. Що не можна заперечити з точки зору кредитної природи походження як таких депозитних відносин.

Необхідно погодитись з більшістю характеристик депозиту, які слідують з його кредитної природи, зокрема строковості та поверненості. Водночас доцільно розглядати депозит в більш (найбільш) широкому розумінні відносно можливостей зберігання (тобто передавання в управління) тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання до банків, не конкретизуючи умови їх зберігання та повернення й не обмежуючи їх способом надходження у банк-депозитарій.

У статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [36] подано визначення поняття вклад (депозит) – “це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору”.

Таблиця 1.1 – Використання та тлумачення термінів «депозит» і «вклад» у фахових джерелах*

Автор, джерело	Термін, тлумачення
1	2
Застосовується лише термін «депозит»	
О. Васюренко [4]	Депозит – гроші, передані в банк їхнім власником для зберігання, які залежно від умов зберігання числяться на тому чи іншому банківському рахунку.
Р. Коцовська [26]	Депозит – це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк.
Р. Тиркало [46]	Депозит – грошові кошти в готівковій або безготівковій формі, національній або іноземній валюті, що передані банку їх власником або третьою особою за дорученням та за рахунок власника для зберігання на певних умовах.
А. Череп, О. Андросова [50]	Депозит – грошові кошти в національній та іноземній валюті, що передані їх власником або іншою особою за його дорученням в готівковій або безготівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах
Застосовується паралельно термін «депозит» та «вклад»	
А. Мороз [30]	Депозит (вклад) – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, передані їх власником або іншою особою за його дорученням у безготівковій та безготівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах.
О. Петрук [34]	Депозит (вклад) – кошти, що надаються фізичними та юридичними особами в управління резиденту, визначеному фінансовою організацією згідно з чинним законодавством України, або нерезиденту на чітко визначений термін та під процент, оформляються відповідною угодою.
М. Савлук [43]	Депозит (вклад) – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, що передані власником або іншою особою за його дорученням у готівковій та безготівковій формах на рахунок власника для зберігання на певних умовах.
В. Стельмах [18]	Депозит (вклад) – грошові суми чи цінні папери, передані фізичними та юридичними особами, банківськими установами для зберігання на певних умовах.
С. Фролов [49]	Депозит – грошові кошти чи цінні папери (акція, облігація), що вносяться для зберігання в кредитні установи (банк, ощадкаса). Вклад – грошові кошти населення, підприємств та організацій, що внесені для зберігання в банки на певних умовах.
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [36]	Вклад (депозит) – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

* Узагальнено автором

Щодо тотожності понять «депозит» і «вклад» вважаємо, що відповідні поняття є дуже близькими за економічним змістом, але все ж таки мають відмінності в правовому аспекті, а також щодо застосування в сучасній практиці. Зокрема, існують деякі особливості договорів (договір вкладу і договір рахунку), за допомогою яких оформлюють відносини щодо передавання клієнтами коштів у тимчасове користування до банку-депозитарію, що й вносять певні відмінності у сутність понять «вклад» та «депозит».

Варто зауважити, що термін «вклад» має все більш конкретизоване й вузьке поняття, аніж термін «депозит», який вміщає також поняття класичного вкладу, та інші відносини, які виникають між банком-депозитарієм і клієнтом-депонентом стосовно збереження на відкритих у банківській установі рахунках із режимом функціонування «депо», що акумулюються шляхом не лише безпосередньо вкладних, а також розрахункових і кредитних операцій.

В інших аспектах, вважаємо, принципових відмінностей у економічному змісті понять «депозит» та «вклад» не існує. Існуючі відмінності щодо застосування термінів відображають історично складену практику в Україні щодо визначення вкладами переважно заощаджень фізичних осіб, а депозитами тимчасово вільних коштів на рахунках клієнтів – юридичних осіб.

На основі проведених досліджень, вважаємо, що термін «депозит» має більш широке значення, аніж «вклад», та характеризує відносини щодо передачі клієнтом-депонентом до банку-депозитарію права розпоряджатися грошовими коштами чи іншими фінансовими активами на умовах, які передбачені будь-якою угодою, що визначає рух коштів по депо-рахунку клієнта. Враховуючи це, під депозитними ресурсами доцільно розуміти всі кошти клієнтів, які розміщені на усіх клієнтських (депозитних) рахунках у банківській установі.

Тобто, із урахуванням особливостей сучасної банківської діяльності термін «депозит» позначає кошти, що тимчасово залучені банком згідно із угодою на будь-який термін та від будь-якої особи.

Суб'єктами депозитної діяльності є банки та депоненти (вкладники).

Об'єктами депозитної діяльності є кошти, що розміщені на рахунках в банках та за якими банки виплачують клієнтам відсотки.

Особливістю депозиту є його двоїста природа. “Для вкладника депозит є потенційними грошима, які він може залучити до обігу. Але водночас банківські гроші приносять дохід у вигляді процентів. Відтак, з одного боку, це – грошові ресурси, а з іншого – капітал, що приносить прибуток. Перевагою депозиту перед готівкою є те, що депозит є джерелом доходу. Недоліком є те, що депозит приносить дохід, нижчий порівняно із тим, який приносить звичайний капітал. Цей нижчий дохід – сутність природи банку: платити за депозити дешевше, розміщувати дорожче” [9].

Постановою Правління Національного банку України «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними й фізичними особами» передбачено такі види вкладів (депозитів) [38]: вклади (депозити) на вимогу; вклади (депозити) строкові.

“Вклади (депозити) на вимогу – це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника;

Вклади (депозити) строкові – це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк” [38].

Вклади (депозити) на вимогу включають [33]:

- залишки на поточних рахунках клієнтів;
- кошти місцевих бюджетів та позабюджетних фондів;
- кошти на коррахунках інших банків (рахунках «лоро»);
- кошти в розрахунках (невикористані залишки за акредитивами, лімітованими чековими книжками, кошти замовників на спеціальних рахунках у разі розрахунків за капітальними вкладеннями в цілому за об'єкт);
- вклади населення до запитання.

“Вклади (депозити) строкові – це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк” [38].

Вклади (депозити) на вимогу (депозити до запитання) включають [33]:

- залишки на поточних рахунках клієнтів; кошти місцевих бюджетів та позабюджетних фондів;
- кошти на коррахунках інших банків (рахунках «лоро»);
- кошти в розрахунках (невикористані залишки за акредитивами, лімітованими чековими книжками, кошти замовників на спеціальних рахунках у разі розрахунків за капітальними вкладеннями в цілому за об'єкт);
- вклади населення до запитання.

До переваг цих депозитів можна віднести наступне [12; 33]:

- витрати на обслуговування поточних рахунків, як правило, найменші;
- це найдешевший вид ресурсів;
- збільшення його частки в ресурсній базі скорочує процентні витрати й знижує витратність ресурсів у цілому.

Щодо недоліків, то економісти зазначають [12; 33]:

- зміну залишків депозитів до запитання важко спрогнозувати;
- цей вид ресурсів є найнестабільнішим елементом;
- висока їх частка значно знижує ліквідність банку.

Враховуючи це, оптимальний рівень депозитів до запитання у ресурсній базі банку рекомендується спеціалістами в межах 30 відсотків.

“Строкові депозити – це грошові кошти, які розміщуються в банку на строго обумовлений термін і можуть зніматися після закінчення цього терміну або після попереднього повідомлення банку за встановлений період. Строкові депозити поділяються на депозити від юридичних та фізичних осіб (вклади населення)” [12].

Як зазначають науковці, банківській установі вигідно залучати строкові депозити, адже вони стабільніші й дають змогу банку розпоряджатися ними тривалий термін.

Не зважаючи на зростання процентних витрат, збільшення питомої ваги строкових депозитів в загальній сумі зобов'язань оцінюється як позитивний момент, оскільки вони є найстабільнішою частиною ресурсів.

У відповідності до наявних та виокремлених класифікаційних характеристик, що відповідають реаліям сучасної банківської практики та безпосередньо депозитної діяльності, узагальнена класифікація депозитів представлена у рисунку А.1.

Основою реалізації депозитної діяльності є депозитні операції, метою яких є залучення тимчасово вільних коштів клієнтів, бізнесу й домашніх господарств до банківської системи. Результатом здійснення депозитних операцій є отримання банками і їх клієнтами певних переваг. Зокрема, розміщення грошових коштів на депозитних рахунках для клієнтів банку забезпечує отримання стабільного доходу у національній чи іноземній валюті у вигляді відсотка протягом певного періоду, дозволяє клієнту збільшувати суму заощаджень за рахунок процентного доходу та мінімізувати ризики втрати коштів тощо. Щодо банківських установ, то залучення тимчасово вільних коштів на депозитні рахунки сприяє підвищенню ліквідності банку, дозволяючи збільшувати обсяги активних операцій та формувати їх ефективну структуру, також забезпечується прискорення безготівкових розрахунків та зменшується вартість ресурсів порівнюючи із міжбанківськими кредитами.

В сучасній економічній науці, та відповідно й у практиці фінансової діяльності, наразі не вироблено єдиних методичних підходів щодо визначення сутності банківських депозитних операцій як окремої економічної категорії. У таблиці 1.2 наведені визначення поняття «депозитні операції» сучасними економістами.

Отже, сутність депозитних операцій полягає у комплексі взаємопов'язаних дій, що здійснюються банком з метою залучення тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб на певний термін або до запитання.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття «деPOSITні операції» сучасними економістами*

Автор, джерело	Визначення
Врублевський О. С. [9]	Залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх депозитними сертифікатами
Герасимович А. М. [11]	Операції із залучення коштів на депозитні рахунки
Кожель Н. О. [23]	Усі банківські операції щодо залучення заощаджень громадян, вільних коштів юридичних осіб, зокрема вкладення тимчасово вільних ресурсів одних банків у інші банки та в центральний банк
Лагутін В. Д. [28]	Операції із залучення або розміщення коштів на депозит
Олексієнко М. А. [31]	Договір між банком і клієнтом
Тавасієв А. М. [45]	Частина пасивних операцій банку, результатом проведення яких має бути зростання тієї частини залучених коштів, що формується за рахунок добровільного розміщення клієнтами (фізичними та юридичними особами), а також іншими кредитними організаціями своїх тимчасово вільних грошей на узгоджених сторонами умовах, як банківського депозиту

* Узагальнено автором

Виділяють такі основні принципи організації депозитних операцій банку [45]:

– депозитні операції здійснюються в такий спосіб, щоб сприяти отриманню банківського прибутку або створювати умови для отримання прибутку надалі;

– у процесі організації забезпечується різноманітність суб'єктів депозитних операцій і поєднання різних форм депозитів;

– особливу увагу в процесі організації депозитних операцій приділено терміновим депозитам, які сприяють підтримці ліквідності балансу банку.

Так, як правильна організація депозитних операцій банківської установи визначає ефективність залучення коштів, вважаємо за доцільне сформулювати

основні принципи залучення депозитних ресурсів вітчизняними банківськими установами на сучасному етапі, до яких належать: розробка депозитної політики, привабливої як для клієнтів так і для банків; використання цінових методів залучення ресурсів; використання нецінових методів залучення ресурсів (рисунок 1.1).

Рисунок 1.1 – Основні принципи залучення депозитних ресурсів вітчизняними банківськими установами на сучасному етапі (складено автором на основі інформації [5; 23])

Таким чином, необхідність постійного вдосконалення базових засад депозитної діяльності та розвитку управлінської складової у даній сфері пов'язана з прагненням банків в умовах сегментованого висококонкурентного ринку в повній мірі задовольнити попит різних клієнтських груп на банківські послуги та залучити їх кошти для зберігання на банківських рахунках.

1.2 Організаційні засади управління депозитною діяльністю банківської установи

Стабільне функціонування окремої банківської установи та банківської системи держави загалом залежить від формування банківських ресурсів, основна частина яких формується у процесі здійснення банками ефективної організації депозитної діяльності. Тому актуальними постають питання: підвищення ролі депозитних операцій банківських установ та їх організації; суттєвого підвищення ролі депозитної політики банку у забезпеченні його фінансової стійкості та надійності; необхідності комплексних досліджень механізму взаємодії банків з клієнтами в процесі формування їх ресурсного потенціалу.

Однією з основних функцій вітчизняної банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів, що здійснюється шляхом розподілу акумулюваних тимчасово вільних коштів юридичних та фізичних осіб і спрямування їх у кредитно-інвестиційний процес. Саме тому, без достатньої ресурсної бази банківські установи не мають можливості у належних обсягах здійснювати кредитування поточних потреб суб'єктів господарювання та населення, а також реалізовувати сучасні прогресивні інвестиційні проекти. Зазначені факти підтверджують необхідність залучення значних обсягів депозитних ресурсів.

Для забезпечення бажаної структури, обсягів й рівня витрат за

депозитними зобов'язаннями банківські установи використовують різні методи залучення коштів, як цінові так і нецінові.

У практиці вітчизняної банківської системи перевага надається ціновим методам управління, які передбачають використання процентної ставки за депозитами як головного важеля конкурентної боротьби за вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб. Процентні ставки за депозитними операціями встановлюються банками самостійно та обумовлюються двома основними факторами: сумою вкладу й терміном розміщення коштів. Національний банк України [37] встановлює індикативні розміри процентних ставок для вітчизняних банківських установ із урахуванням ситуації на грошово-кредитному ринку.

Підвищення пропонованої банком ставки забезпечує залучення додаткових ресурсів. І навпаки, банк, який перенасичений ресурсами, проте обмежений небагатьма прибутковими напрямками їх розміщення, не змінює або навіть зменшує депозитні ставки.

Вітчизняні науковці, підкреслюють, що “в процесі вирішення питань про ціни на депозитні продукти та послуги керівництво банку має вирішувати дилему. З одного боку, банк має забезпечити досить високі процентні доходи клієнтам для залучення й утримання їх коштів на рахунках, з іншого – банк має уникати дуже високих процентних ставок, які можуть поглинути прибуток, отриманий від використання залучених коштів клієнтів” [19, с. 322].

Базовим аспектом цінової політики банку у сфері депозитних ресурсів є розробка цінової стратегії на депозитному ринку. Більшість фахівців визначають такі етапи розробки цінової стратегії банку [17]:

- формулювання цілей ціноутворення;
- урахування ціноутворюючих факторів;
- вибір методу ціноутворення;
- визначення ціни.

Підходи вчених-економістів щодо визначення кількості і сутності методів банківського ціноутворення на депозити досить різні. Зокрема, одна

група фахівців визначає такі методи ціноутворення [17]:

- умовне ціноутворення;
- ціноутворення для проникнення на ринок;
- багатофакторний метод ціноутворення;
- ціноутворення, що є спрямованим на залучення клієнтів із високими доходами;
- ціноутворення на основі ринкових ставок.

Водночас, інші фахівці [19] використовують встановлення процентних ставок за депозитами на основі граничних витрат та не розглядають умовне ціноутворення й ціноутворення на основі ринкових ставок.

Узагальнення методів ціноутворення на банківські депозити подано у таблиці 1.3.

Пошук оптимального рівня депозитної ставки є складним завданням, яке має вирішуватись менеджментом кожного банку залежно від ринкової ситуації, можливостей і власних потреб. Так, занадто низький рівень ставки призводить до відтоку депозитів банку, як наслідок, зменшуючи обсяг кредитних ресурсів та звужуючи можливості проведення активних операцій й отримання прибутків. Натомість, завищення депозитної ставки спричинює зростання процентних виплат за рахунками клієнтів та, за відсутності високоефективних напрямків розміщення ресурсів, призводить до зменшення маржі чи навіть завдає збитків.

“Нецінові методи за часом виникнення співпадають з ціновими методами, але в банківській діяльності значно поступаються ним (більш витратні методи в порівнянні з ціновими, не дають змоги повною мірою впливати на обсяги залучених ресурсів на депозитні рахунки)” [6, с. 230]. Проте, необхідність використання нецінових методів формуванням депозитних ресурсів у сучасній вітчизняній банківській практиці, передусім обумовлена загостренням конкурентної боротьби у банківському секторі та обмеженнями щодо ефективного граничного використання цінових методів.

Таблиця 1.3 – Основні методи ціноутворення на банківські депозити*

Метод	Сутність
Ціноутворення на основі ринкових ставок	Орієнтиром депозитних процентних ставок банку є середньоринкові процентні ставки. Використовуються, як правило, банками із поміркованою депозитною політикою
Ціноутворення для проникнення на ринок	Банк пропонує високі процентні ставки або встановлює низькі тарифи за розрахунково-касове обслуговування для залучення якомога більшої кількості клієнтів. Виправданий у період швидкого зростання ринків
Багатофакторний спосіб ціноутворення	Встановлення цін на депозити на основі кількості послуг, якими користуються клієнти банку. Забезпечує зростання лояльності клієнтів незалежно від рівня процентних ставок банків-конкурентів
Умовне ціноутворення	Встановлення процентних ставок за депозитом залежно від умов депозиту: розміру вкладу, терміну, валюти, можливості поповнення тощо
Ціноутворення, що є спрямованим на залучення елітних клієнтів	Встановлення вищих процентних ставок для бажаних категорій клієнтів, які мають великі залишки за рахунком
Установлення процентних ставок за граничними витратами	Для визначення ціни депозитів використовують не середньозважені, а граничні витрати, тобто додаткові витрати, що є пов'язаними із залученням додаткових ресурсів

* Узагальнено на основі інформації [14; 17; 19].

Щодо нецінових методів управління формуванням депозитних ресурсів банківської установи, то вони полягають у використанні банком різних прийомів і способів заохочення клієнтів, що не пов'язані безпосередньо зі зміною процентних ставок: реклама, підвищення рівня та комплексність обслуговування клієнтів, розширення асортиментної політики та надання додаткових безкоштовних послуг, адаптація графіка роботи до потреб клієнтів та наближеність розташування філій. “Крім того, банки вдаються до таких прийомів, як проведення лотереї серед клієнтів, безкоштовна розсилка

виписок по рахунках, відкриття депозитів новонародженим як подарунок від банку, обладнання безкоштовних автомобільних стоянок біля банку, встановлення банкоматів у публічних місцях, проведення безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток, надсилання клієнтам привітань і подарунків до свят від імені керівництва банку тощо” [29, с. 9].

За сучасних умов банківського бізнесу базою для використання нецінових методів у депозитній діяльності виступають: маркетингові дослідження депозитного ринку; вивчення потреб різних груп клієнтів; пропозиція клієнтам нових фінансових інструментів.

Як правило, банки комбінують використання цінкових і нецінових методів управління щодо залучення депозитних ресурсів, проте ступінь використання тих чи інших методів визначається в залежності від типу депозитної політики банку.

Враховуючи значні обсяги готівки на руках у населення, саме ті банки, які запропонують індивідуальним вкладникам ширший комплекс високоякісних послуг, одержать у своє розпорядження значні суми додаткових ресурсів. У цьому аспекті процеси удосконалення та розитку депозитної діяльності передбачають застосування нових підходів до встановлення форм депозитних рахунків та впровадження нової техніки й технологій ведення банківських операцій із використанням різноманітних засобів (кредитних карток та ін.), що дозволить повніше задовольнити потреби клієнтів у різноманітних послугах, поліпшити якість обслуговування та підвищити зацікавленість населення у розміщенні своїх коштів у банку.

Відкриття та обслуговування усіх видів депозитних рахунків передбачає складання і оформлення між банком та клієнтом відповідного договору банківського рахунка чи банківського вкладу. З метою підвищення зацікавленості вкладників у розміщенні своїх коштів у банківській практиці, крім простих, використовують складні відсотки.

Також популярним способом збільшення обсягів залучених ресурсів є різноманітність депозитних програм для різних верств населення залежно від

суми, терміну зберігання вкладу та соціального рівня. При цьому банки мають враховувати потреби і можливості різних категорій вкладників, від студентів і пенсіонерів до людей середнього достатку і бізнесменів. Із урахуванням цього, банківські установи пропонують депозити із підвищеними пільговими відсотками (пенсійні, студентські, інвестиційні). Одним з важливих факторів у процесі залучення депозитів є швидкість та простота оформлення (укладення договору, відкриття рахунка). Крім цього, договори можуть бути як стандартної форми, так і індивідуальними, в залежності від категорії клієнта, суми та терміну внесеного депозиту.

Розвиток широкого спектру банківських послуг поряд із можливостями страхування депозитів значно підвищує привабливість фінансової установи для наявних та потенційних вкладників й сприяє розширенню ресурсної бази банку.

Саме тому, важливою складовою стратегічного планування в управлінні банківськими активами і пасивами є депозитна політика, удосконалення якої сприяє розширенню можливостей формування коштів для проведення активних операцій та отримання банком прибутку. Вітчизняні економісти вважають, що “банківський прибуток починає формуватися вже на етапі реалізації депозитної політики банку” [10, с. 157].

Політика у будь-якій сфері діяльності – це набір визначених методів і сукупність заходів, які спрямовані на розв’язання конкретних завдань.

Процес формування ресурсної бази банківської установи також визначається певною політикою, яку з огляду на характер банківських операцій можна визначати депозитною. Депозитна політика є складним економічним явищем, сутність якого розглядається у широкому та вузькому значенні. При чому, опрацювання фахових джерел свідчить, що у наукових працях зарубіжних і вітчизняних науковців однозначне тлумачення цього поняття є відсутнім.

У широкому розумінні депозитну політику банку визначають як стратегію і тактику банківської установи при здійсненні діяльності щодо

залучення ресурсів для повернення та при організації і управлінні депозитним процесом. У вузькому значенні під депозитною політикою найчастіше розуміють стратегію і тактику банку стосовно організації депозитного процесу для забезпечення його ліквідності.

“Депозитна політика є основою всієї роботи банку із залучення ресурсів відповідно до загальної стратегії його діяльності. Стратегія і тактика є тісно взаємопов’язаними, оскільки тактика є засобом втілення в життя стратегії. Оптимальне поєднання цих двох підходів дає змогу банкам реалізовувати свій головний інтерес у світі бізнесу, ціллю якого є прибутковість та сприяння економічному зростанню” [7, с. 42].

Основними факторами впливу на депозитну діяльність банку загалом та успішність реалізації депозитної політики є зовнішні (державна політика щодо розвитку банківського сектору, рівень інфляції і процентних ставок за депозитами, рівень розвитку інфраструктури фінансового ринку, ступінь довіри до банківських установ, демографічні фактори) та внутрішні фактори (асортимент пропонованих депозитних продуктів, спеціалізація банку та структура клієнтської бази, наявність філійної мережі, рівень кваліфікації персоналу).

Процес формування депозитної політики банку охоплює ряд етапів:

- встановлення параметрів депозитної політики відповідно до напрямів діяльності банку;
- визначення напрямів депозитної діяльності і джерел формування депозитних ресурсів;
- розробку проекту меморандуму депозитної політики;
- оцінювання і аналіз розробленого проекту відповідальними підрозділами;
- внесення відповідних зауважень та пропозицій;
- затвердження остаточного варіанта депозитної політики;
- впровадження політики у діяльність банку;
- контроль за дотриманням параметрів;

– коригування депозитної політики.

При формуванні депозитної політики банку потрібно врахувати інтереси всіх учасників цих відносин (рисунок 1.2).

Рисунок 1.2 – Модель формування депозитної політики банку (побудовано автором)

Як видно із побудованої моделі (рисунок 1.2), інтереси всіх учасників відносин в процесі формування депозитних ресурсів банківської установи частково суперечать одні одним, що є звичним і нормальним для ринкової економіки. Глобальне завдання, що стоїть перед банківською системою та державою – узгодження всіх цих інтересів та зведення їх у загальносистемну політику. Враховуючи те, що у процесі співпраці між клієнтами і банками, вкладники відіграють активну роль, узгодження інтересів цих двох груп суб'єктів депозитних відносин відбувається досить успішно, наразі потреба у врахуванні інтересів є досить актуальною щодо впливу держави.

Таким чином, сучасна депозитна політика банку повинна базуватись на ефективній взаємодії усіх організаційних елементів у процесі її формування та реалізації (рисунок А.2), що безперечно посилює роль депозитного менеджменту банку.

Депозитний менеджмент у процесі депозитної діяльності банку в свою чергу повинен базуватись на застосуванні наступних інструментів: аналіз, планування, робота щодо залучення клієнтів та контроль у процесі прийняття управлінських рішень стосовно депозитної бази і депозитних ризиків. Основною метою впровадження системи депозитного менеджменту у банку повинна бути організація депозитної діяльності, що спрямована на оптимізацію ресурсної бази банку і підвищення ефективності функціонування, враховуючи стратегічні цілі і завдання.

2 Аналітичні характеристики депозитної діяльності банків в Україні

2.1 Аналіз стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків на сучасному етапі

Вітчизняний банківський сектор на сучасному етапі знаходиться під впливом різноманітних викликів та загроз, ключовим з яких є вплив пандемії COVID-19, водночас за результатами функціонування у 2020 році, найбільш кризовий період було подолано та забезпечено виконання функцій банківської системи у повному обсязі для підтримання економіки. “Цьому сприяли проведена попередніми роками робота з очищення та підвищення стійкості банківської системи, а також своєчасні дії банків та Національного банку, спрямовані на подолання наслідків пандемії” [42].

За період 2020 року дві банківські установи були визнані регулятором неплатоспроможними у зв'язку із невиконанням нормативів капіталу. В результаті чого, на кінець 2020 року на вітчизняному банківському ринку працювало 73 платоспроможних банки.

“Коронакриза лише незначно погіршила фінансовий стан банків. Прибуток банківського сектору за 2020 рік був на 29,2 % меншим, ніж за 2019-й, і становив 41,3 млрд грн. Майже 90 % прибутку сектору сформували п'ять банків, зокрема понад половину – ПриватБанк. Кількість збиткових банків за рік не зросла і становила вісім установ. Половина з топ-20 банків мали рентабельність капіталу понад 15 %” [42].

Основною причиною погіршення фінансового результату банківського сектору у 2020 році стало формування резервів під очікувані збитки. Деякі банківські установи визнали зниження якості активів внаслідок фінансових труднощів позичальників, у зв'язку з чим відбулось зростання (на 91 %) відрахувань до резервів за кредитами – до 20,8 млрд грн. Водночас втрати від

кредитного ризику, порівнюючи з обсягом портфеля банків (CoR), не зазнали суттєвого зростання та залишалися на прийнятному рівні. Чверть від загальних відрахувань до резервів сформував АТ КБ «ПриватБанк» під юридичні ризики. Проте, навіть із урахуванням зазначених витрат, сукупні втрати сектору виявилися значно меншими, аніж під час попередніх криз (рисунок 2.1).

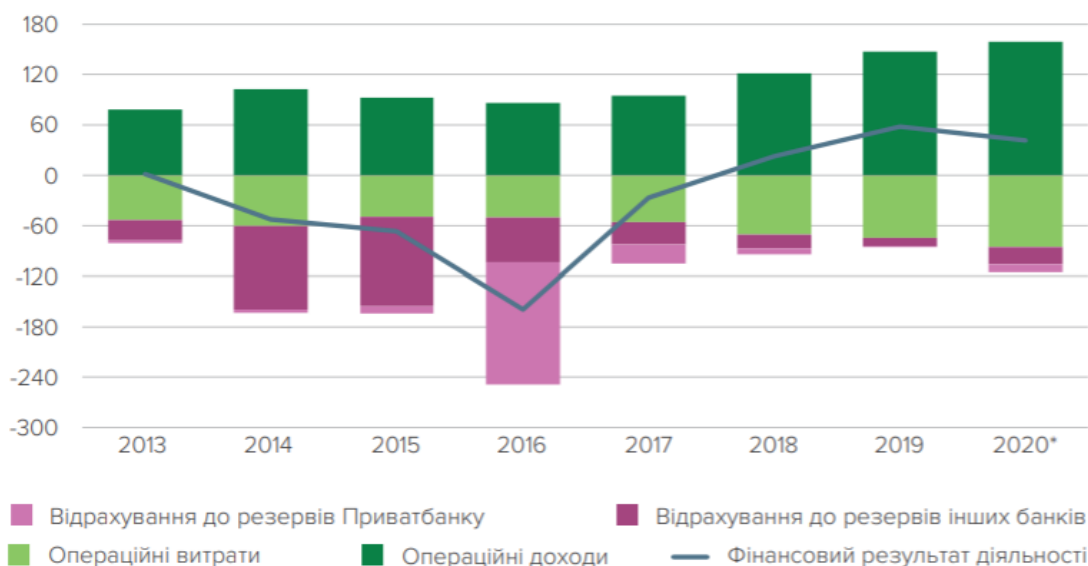

Рисунок 2.1 – Фінансовий результат та рентабельність капіталу банків [42]

Негативно позначилися на операційних доходах загальне зниження бізнес-активності під час карантину і падіння попиту на кредити та банківські послуги. Крім того, функціонування відділень в умовах пандемії та перехід в онлайн-формат потребували збільшення обсягів операційних витрат. Тому, в підсумку за 2020 рік “банки отримали на 8,2 % більше операційного доходу, ніж за попередній рік, а операційні витрати зросли на 14,2 % р/р. Відтак чистий операційний прибуток збільшився лише на 1,8 % р/р, а операційна ефективність погіршилась: CIR сектору становив 53,6% проти 50,8 % у 2019 році. Темпи зростання чистого процентного та комісійного доходів були найнижчими за останні чотири роки. Водночас після весняного шоку, який негативно позначився на результаті II кварталу, процентний та комісійний

доходи почали відновлюватися, а у IV кварталі стрімко зростали. За результатами року чистий процентний дохід зріс на 7,0 % р/р, чистий комісійний дохід – на 5,8 % р/р. Результат переоцінки та операцій з купівлі-продажу був на 32,1 % вищим, ніж за 2019 рік, насамперед за рахунок переоцінки ОВДП” [42].

Щодо безпосередньо сучасного стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків в Україні, то динаміка депозитів резидентів (дані по фінансовим та нефінансовим корпораціям, сектору загального державного управління, домашніх господарствах, некомерційних організаціях, що обслуговують домашні господарства) протягом 2015-2020 років має стійку тенденцію до зростання (рисунок 2.2). Зокрема, при початковій сумі депозитів резидентів у 2015 році – 716728 млн грн, на кінець періоду вона зросла майже у 2 рази та становила 1348130 млн грн.

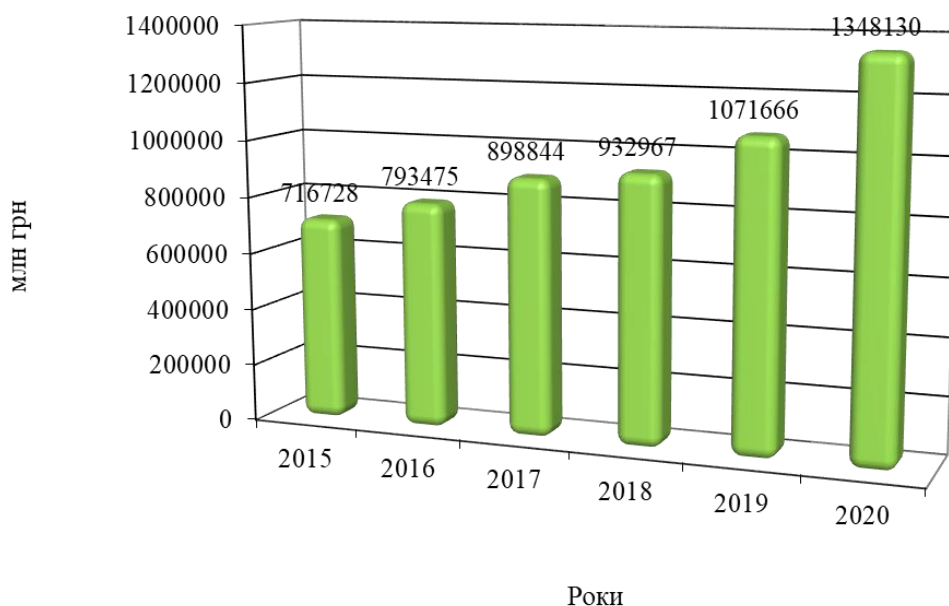

Рисунок 2.2 – Динаміка депозитів резидентів протягом 2015-2020 років, млн грн (побудовано автором на основі інформації [15])

Щодо динаміки суми депозитів нерезидентів за аналогічний період (рисунок 2.3), то суми депозитів нерезидентів є значно нижчими та починаючи з 2016 року (максимальний рівень – 59705 млн грн) мають тенденцію до

зменшення, яку було подолано лише на кінець періоду.

Так, у 2020 р. їх сума становила лише 22478 млн грн, проти 39974 млн грн початкових (2015 рік).

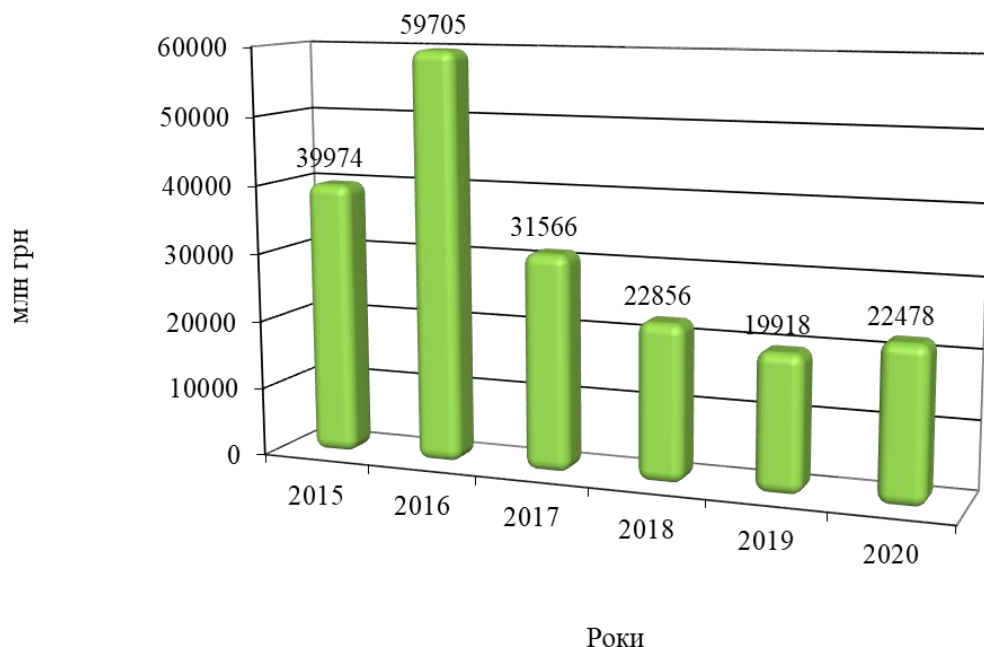

Рисунок 2.3 – Динаміка депозитів нерезидентів протягом 2015-2020 років, млн грн (побудовано автором на основі інформації [15])

Аналітичне дослідження динаміки депозитів резидентів у розрізі строків погашення, проведене у таблиці 2.1, засвідчило, що протягом усього періоду спостерігається нарощення як суми депозитів на вимогу з 305383 млн грн (2015 рік) до 805964 млн грн (2020 рік), так і їх частки, що з рівня 42,6 % у 2015 році зростає до 59,8 % у 2020, натомість частка строкових депозитів склала лише 40,2 %.

Щодо загальної структури строкових депозитів, то переважна їх частина зосереджена у депозитах до 1 року, обсяг яких протягом 2015-2020 років також зростає та у 2020 році становив 395726 млн грн (проти 271454 млн грн у 2015), що відповідає частці у 29,4 %. Депозити від 1 до 2 років у підсумковій сумі 129862 млн грн, проти 120055 млн грн у 2015 році, зросли несуттєво, що при переважаючому впливі змін інших складових призвело до значного скорочення їх частки у загальній структурі – з 16,8 % до 9,6 %. Хоча тенденція

зміни показника обсягів депозитів терміном від 1 до 2 років протягом 2015-2017 років була позитивною (спостерігалось прирощення), після максимального значення у 2017 році – 151485 млн грн, у подальші періоди динаміка змін вирізнялась нестабільністю, зокрема за результатами 2019 року вітчизняною банківською системою було акумульовано найменший обсяг відповідних депозитів – 108142 млн грн.

Таблиця 2.1 – Депозити резидентів у розрізі строків погашення у 2015-2020 роках (складено за даними [15])

Період, роки	Всього: сума, млн грн	у тому числі за строками							
		на вимогу		до 1 року		від 1 до 2 років		понад 2 роки	
		Сума, млн грн	Частка, %	Сума, млн грн	Частка, %	Сума, млн грн	Частка, %	Сума, млн грн	Частка, %
2015	716728	305383	42,6	271454	37,9	120055	16,8	19836	2,8
2016	793475	364547	45,9	271849	34,3	148497	18,7	8581	1,1
2017	898844	419126	46,6	293337	32,6	151485	16,9	34896	3,9
2018	932967	456467	48,9	322065	34,5	125571	13,5	28863	3,1
2019	1071666	590541	55,1	348542	32,5	108142	10,1	24442	2,3
2020	1348130	805964	59,8	395726	29,4	129862	9,6	16578	1,2
Відхи- лення, (+,-)	931480	653487	23	262227	-3	23 144	-16	-7378	-5

Частка депозитів зі строком погашення понад 2 роки протягом періоду була найменшою у загальній структурі депозитів резидентів та коливалась у межах від 1,1 % (2016 рік) до 3,9 % (2017 рік), що сумарно відповідало значенням – 8581 млн грн та 34896 млн грн відповідно.

Таким чином, спостерігається втрата популярності у сегментів строкових депозитів, що насамперед пов'язано із низькою премією за строковість. В результаті чого спостерігається зростання концентрації коштів на короткотермінових та поточних рахунках клієнтів, що в свою чергу впливає

на зменшення вартості фондування банків.

Валютні кошти банківські установи залучають за незначними ставками, проте шанси їх розміщення невеликі.

Оцінюючи динаміку депозитів резидентів, акумульованих банківською системою України, у розрізі видів валют протягом 2015-2020 років (рисунок 2.4) спостерігаємо стійке переважання депозитів у національній валюті проти депозитів у іноземній валюті, що на кінець періоду ще значно посилилось. Так, сума депозитів резидентів у національній валюті в 2020 році становила 840189 млн грн, а сума депозитів резидентів у іноземній валюті – 507941 млн грн, при початкових 391911 млн грн та 324817 млн грн відповідно.

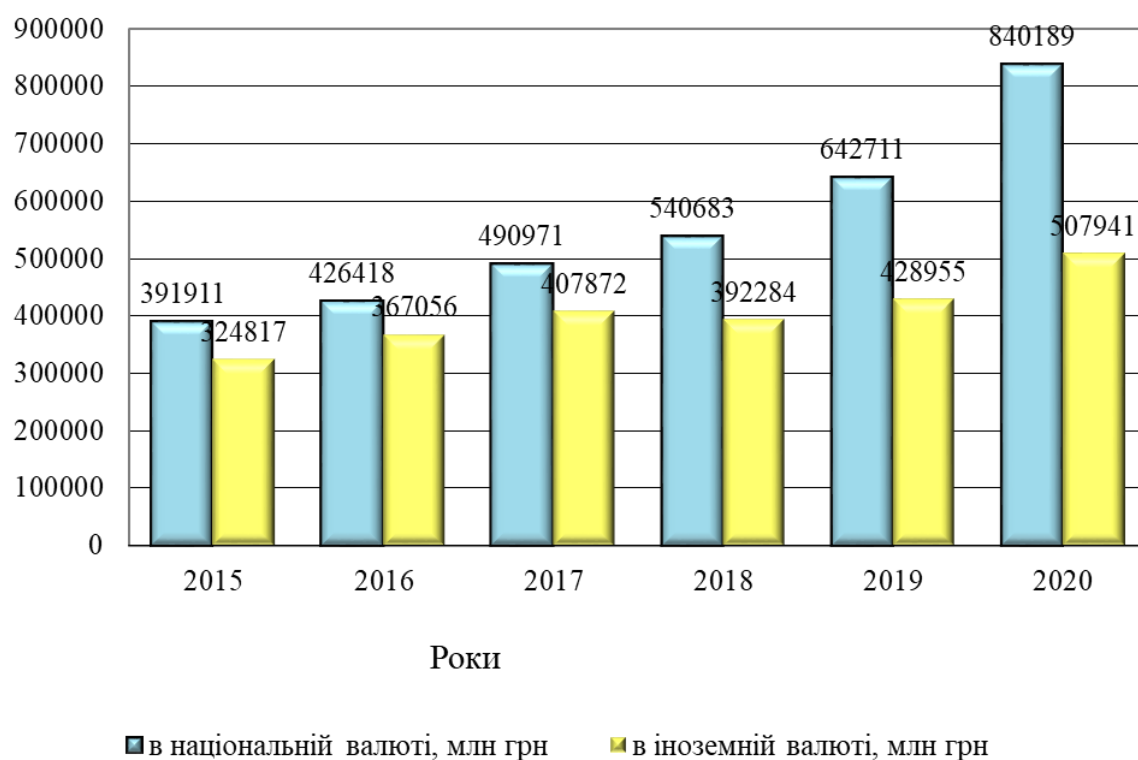

Рисунок 2.4 – Депозити резидентів у розрізі видів валют протягом 2015-2020 років, млн грн (побудовано на основі інформації [15])

Протягом 2015-2020 років обсяги депозитів як корпоративного сектору так і фізичних осіб залучених банківськими установами продовжували зростати (рисунок 2.5). Зокрема, депозити фізичних осіб з 398242 млн грн у

2015 році зросли до 674718 млн грн, а депозити корпоративного сектору з 312484 млн грн до 656497 млн грн відповідно.

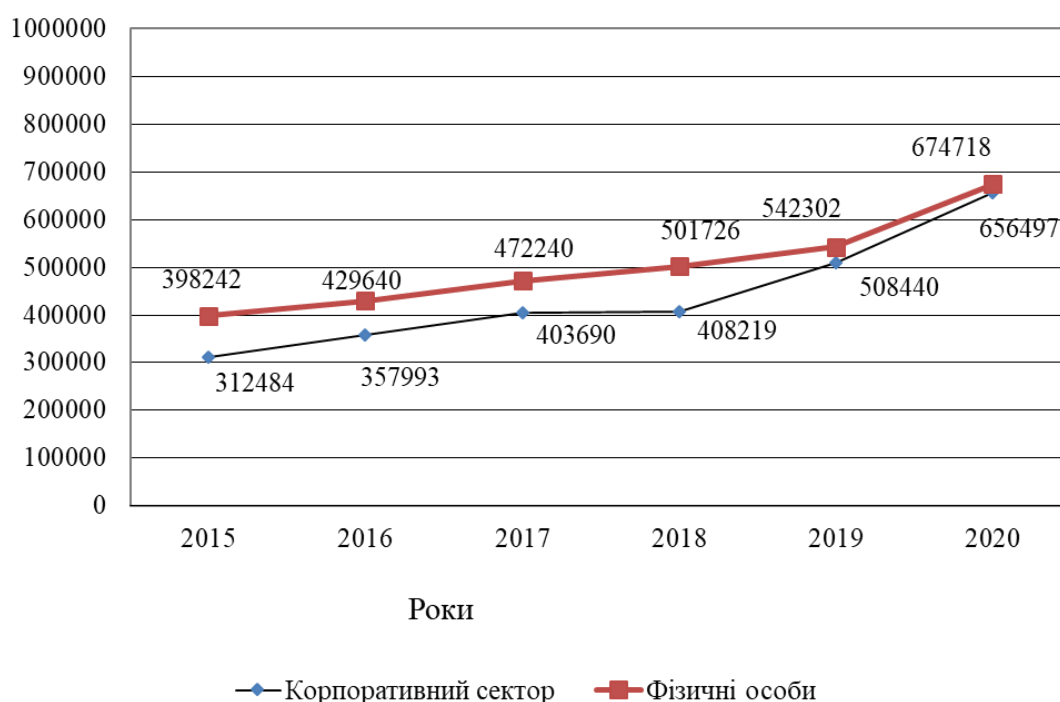

Рисунок 2.5 – Депозити корпоративного сектору та фізичних осіб в Україні протягом 2015-2020 років, млн грн (побудовано на основі інформації [15])

“З початком карантинних заходів населення різко обмежило споживання. Також карантин обмежив можливості закордонного відпочинку, внаслідок чого ці регулярні щорічні витрати не здійснювалися. За результатами обстежень умов життя домогосподарств Держстату, особи із середніми і високими доходами скорочували витрати на товари тривалого вжитку, відпочинок і розваги. Таким чином вони мали змогу сформувати певні фінансові заощадження. Це позначилося зокрема на зростанні на 27% р/р банківських вкладів населення. Дані кошти зберігаються переважно на поточних рахунках. Загальне підвищення схильності до заощаджень є типовим для кризи явищем. Надалі зростання доходів дасть змогу зберігати поточний рівень депозитів та поступово збільшувати обсяги споживання” [21].

Необхідно відмітити, що з 2015 до 2018 року спостерігалось стабільне переважання обсягів депозитів фізичних осіб, проте випереджаюче зростання обсягів депозитів корпоративного сектору у 2019-2020 дозволило суттєво наблизитись значенням обох показників, що підтверджується при аналітичному дослідженні структури депозитного портфеля банків України у 2015-2020 роках у розрізі основних клієнтських груп (рисунок 2.6).

Зокрема, при коливанні частки депозитів фізичних осіб до 2019 року у межах 55,1 % (2018 рік) – 56 % (2015 рік), у 2019 та 2020 роках показники становили лише 51,6 % та 50,7 % відповідно. Водночас протягом 2019-2020 років частка депозитів корпоративного сектору у загальній структурі депозитного портфеля вітчизняної банківської системи зростаючи з 48,4 % (2019 рік) досягла максимального значення у 49,3 % (2020 рік).

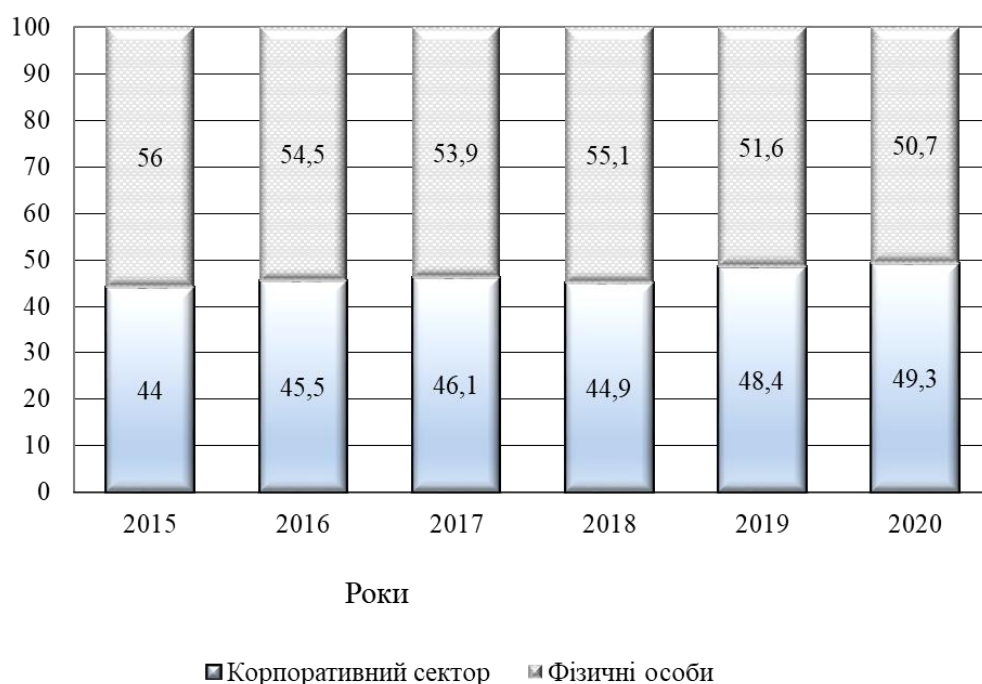

Рисунок 2.6 – Структура депозитного портфеля банків України у 2015-2020 роках у розрізі основних клієнтських груп, % (побудовано на основі інформації [15])

При вивченні розподілу депозитів фізичних осіб за групами банків (рисунок 2.7) визначено, що найбільша їх питома вага протягом періоду 2017-

2020 років припадала на АТ КБ «ПриватБанк» і коливалась в межах 33,1% - 35,5% (зменшення за період дослідження становить 2,4 %).

Протягом досліджуваного періоду більше чверті депозитів фізичних осіб (27,0 % - 28,4 %) було акумульовано державними банківськими установами. Частка іноземних банків, щодо залучення депозитів фізичних осіб у 2017-2020 роках також була досить вагомою (22,2 % - 24,2 %), проте не зазнаючи суттєвих зрушень. Натомість, найбільша зміна частки депозитів фізичних осіб (+ 3,1 %) відбулась щодо їх акумулювання приватними банківськими установами у банківському секторі України, наростивши частку з 13,3 % до 16,4 %.

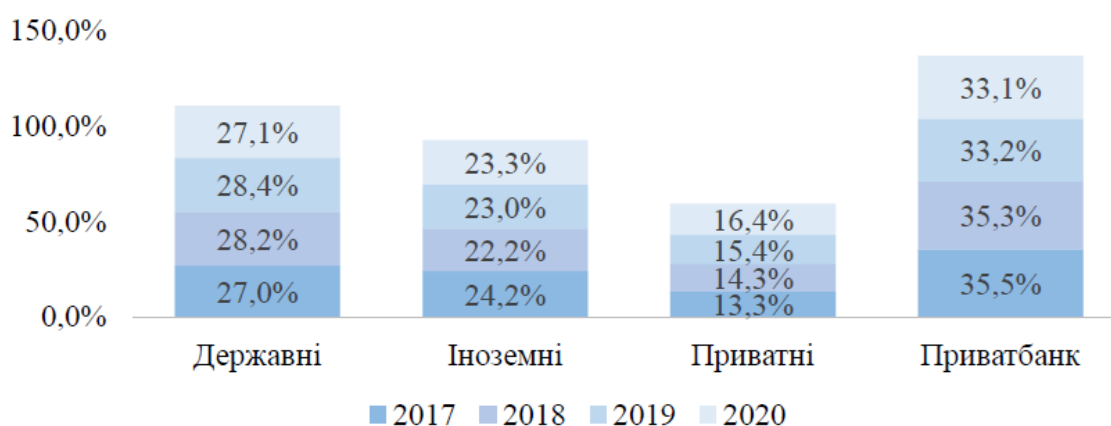

Рисунок 2.7 – Розподіл депозитів фізичних осіб за групами банків у 2017-2020 роках, % (побудовано на основі інформації [15])

Динаміка процентних ставок за строковими депозитами у розрізі валют протягом 2015-2020 років подана на рисунках 2.8 та 2.9. Наведені дані вказують на значне зниження вартості строкових депозитів як у національній так і у іноземній валюті. Так, вартість довгострокових депозитів у національній валюті з максимального на початку періоду дослідження значення у 19,9 % знизилась до 10,5 % за даними 2020 року, а вартість короткострокових депозитів у національній валюті з рівня 7,7 % зменшилась до 4,2 % відповідно, хоча тенденції змін показників були нестабільними. Найвища ставка по короткострокових депозитах у національній валюті була

зафіксована у 2018 році та становила 13,5 %, що було лише на 1 % меншим ставки по довгострокових депозитах у національній валюті у відповідному році.

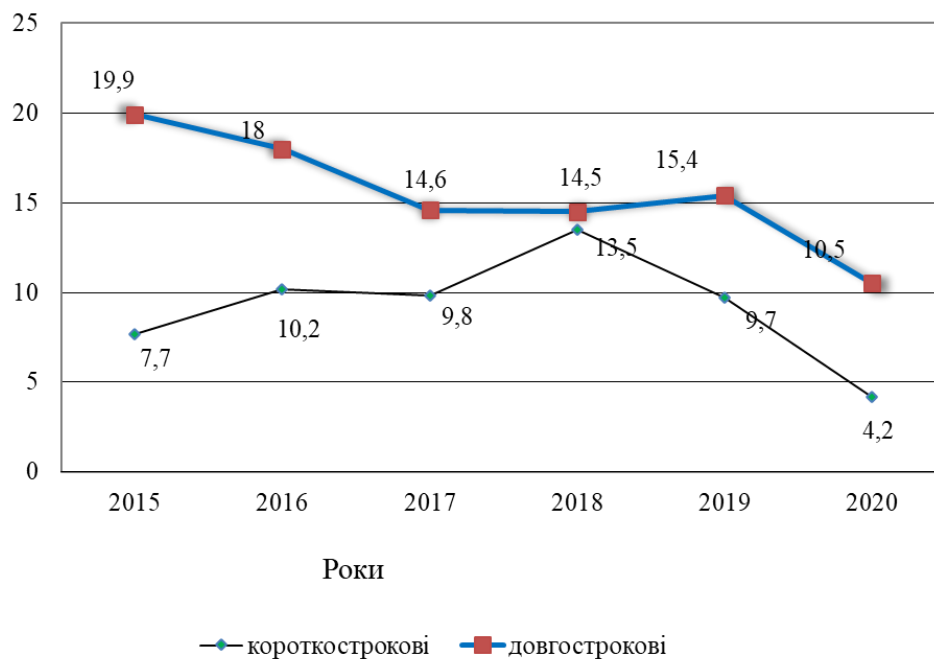

Рисунок 2.8 – Динаміка вартості строкових депозитів у національній валюті протягом 2015-2020 років, % (побудовано на основі інформації [15])

Загальна динаміка вартості коротко- та довгострокових депозитів у іноземній валюті протягом 2015-2020 років також є спадною. Так, вартість довгострокових депозитів у іноземній валюті протягом періоду зменшилась з 9 % до 2,8 %, а вартість короткострокових депозитів у іноземній валюті протягом періоду зменшилась з 8,4 % до 1,3 %. Найбільш відчутне зниження вартості коротко- та довгострокових депозитів у іноземній валюті в Україні було характерним для періоду 2015-2017 років.

Аналітичне спостереження вартості строкових депозитів протягом 2015-2020 років підтверджує, що “ставки за депозитами є найнижчими за весь час роботи банківського сектору, а депозити населення зростають, що свідчить про збереження довіри вкладників – фізичних осіб до банківського сектору” [21].

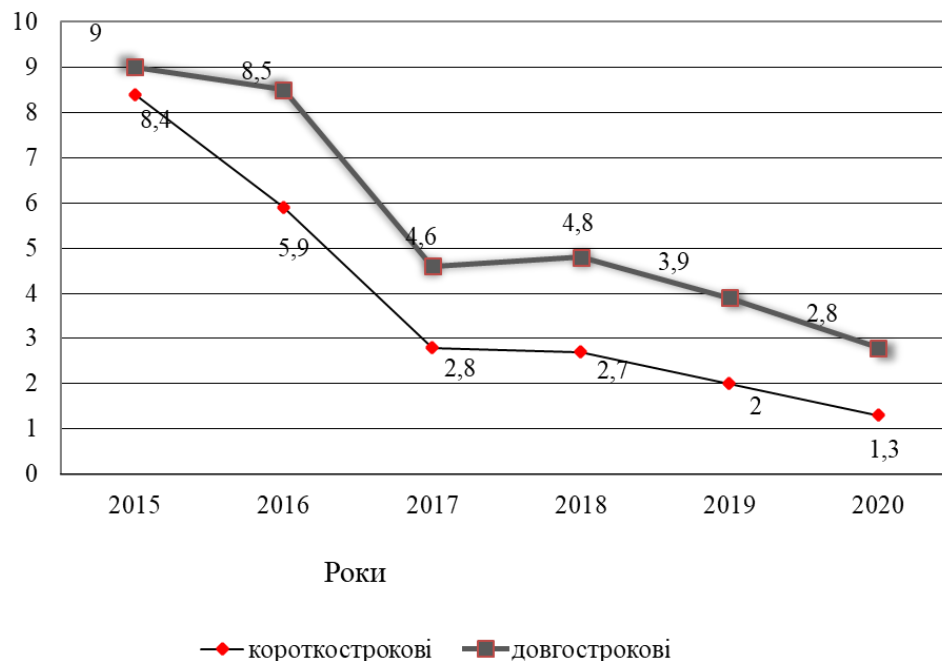

Рисунок 2.9 – Динаміка вартості строкових депозитів у іноземній валюті протягом 2015-2020 років, % (побудовано на основі інформації [15])

Окрім цього на сучасному етапі для вітчизняної банківської системи є характерними дисбаланси обсягів депозитів і кредитів в іноземній валюті, що найбільше притаманні іноземним банкам. Тому, “подекуди вони знеохочують нові вкладення, установлюючи нульові ставки. Навіть попри це валютне фондування в них залишається сталим або зростає, адже в умовах низьких ставок єдине міркування клієнтів – надійність банку” [21]. Дещо іншою є ситуація з низкою банків з українським капіталом (рисунок 2.10). Так, навіть пропонують вищі ставки за валютними депозитами, обсяги валютного фондування у багатьох із них продовжують знижуватись. Водночас, значна частина їх кредитів досі – у валюті.

На ефективну вартість валютних депозитів значно впливає також і висока норма обов’язкового резервування, яка для валютних коштів становить 10 %, порівняно з нульовою для гривневих.

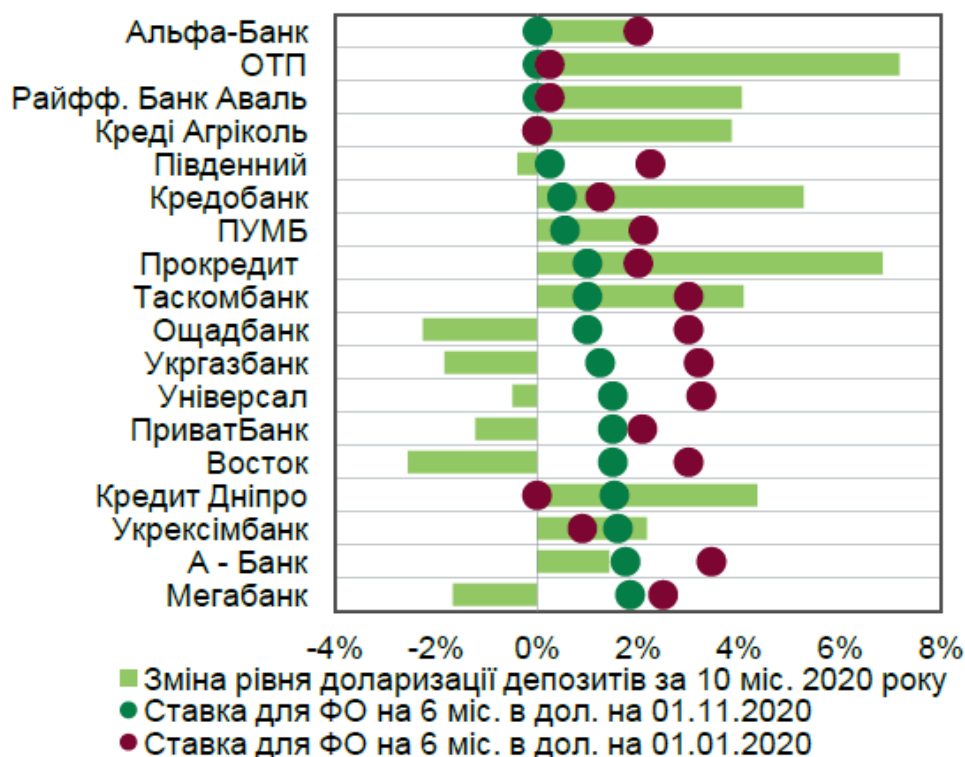

Рисунок 2.10 – Депозитні процентні ставки банків (ТОП-20 банків, крім російських, що залучають депозити ФО) [21]

Залучивши валютні зобов'язання, банківські установи повинні утримувати на кореспондентському рахунку в НБУ гривневий еквівалент десятої частини залученої суми. Отже, для деяких банків витрати за депозитами іноді можуть перевищувати доходи від інвестування.

Проведений аналіз стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків України протягом 2015-2020 років свідчить, що на сучасному етапі характерними є як кількісні, так і якісні зрушення щодо формування загального депозитного портфеля вітчизняної банківської системи та спостерігається посилення тенденції щодо загального зростання суми депозитних ресурсів при зменшенні вартості за їх користування.

2.2 Діяльність АТ «Державний ощадний банк України»: напрями здійснення та аналіз фінансово-майнового забезпечення за 2018-2020 роки

АТ «Державний ощадний банк України» – «український комерційний банк, 100% акцій якого належать державі. Він є найстарішим українським банком, чия історія веде відлік від ощадкас, що почали свою діяльність в Україні в ХІХ сторіччі. Ощадбанк незалежної України, створений на базі українських установ Сбербанку СРСР, був зареєстрований Національним банком 31 грудня 1991 року. Нині Ощадбанк на українському ринку є другим за розміром активів фінансовим інститутом із найбільшою кількістю відділень. У ньому обслуговується близько 7 мільйонів клієнтів» [32].

Мережа відділень АТ «Державний ощадний банк України» складається з 1748 установ, серед них [32]:

- 675 сучасних відділень нового формату;
- 25 інклюзивних відділень, що облаштовані для найбільш комфортного обслуговування людей з інвалідністю;
- 1 преміум-центр;
- 67 преміум-зон.

До послуг клієнтів банку «523 зони самообслуговування, 3269 інформаційно-платіжних терміналів та 3334 банкомати. Інтернет- та мобільним банкінгом Ощад 24/7 користуються 5,3 млн клієнтів; цей сервіс є другим за популярністю серед українських мобільних банківських застосунків» [32].

АТ «Державний ощадний банк України» є універсальною банківською установою, яка належить до системно важливих банків, посідаючи друге місце за розміром активів серед банків України і перше місце за обсягом чистого кредитного портфеля, також займає другу позицію за пасивами.

Відповідно до своєї бізнес-моделі банк надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого і середнього бізнесу (ММСБ), зберігаючи міцні позиції за напрямом корпоративного бізнесу.

АТ «Державний ощадний банк України» пропонує клієнтам широкий спектр банківських продуктів і послуг.

Основні продукти, що пропонує АТ «Державний ощадний банк України» для роздрібного бізнесу [25]:

- пасивні продукти: строкові депозити, зарплатні проекти, пенсійні й соціальні рахунки, спеціальні поточні рахунки та дебетові картки (в т.ч. цифрові та віртуальні);
- активні продукти: автокредитування, споживче та іпотечне кредитування, кеш-кредити, кредитні картки, участь у державних програмах стимулювання енергоефективності;
- продукти, що генерують комісійний та торговий дохід: платежі фізичних осіб, внутрішні та міжнародні перекази, оренда індивідуальних сейфів, операції з обміну валют, операції з банківськими металами;
- додаткові сервіси: система дистанційного обслуговування «Ощад 24/7», кваліфікований електронний підпис.

Основні продукти, що пропонуються АТ «Державний ощадний банк України» клієнтському сегменту ММСБ [25]:

- пасивні продукти: строкові депозити, депозити на вимогу, поточні рахунки;
- активні продукти: кредитування на поповнення обігових коштів, придбання автотранспорту та обладнання (зокрема в рамках партнерських програм), овердрафти (в т.ч. бланкові), кредити для ОСББ/ЖБК, програми кредитування в рамках співпраці з міжнародними організаціями (фондом WNISEF, ЄБРР, ЄІБ та ЄІФ), програми співпраці з Фондом розвитку підприємництва («Доступні кредити 5-7-9%»), кредитування під заставу державних гарантій, FinancEast тощо), програма мікрокредитування, гарантії та авалування векселів;

– додаткові сервіси (система дистанційного обслуговування рахунків клієнтів ММСБ CorpLight, яка відповідає сучасним ринковим вимогам та входить до топ-3 на ринку за функціональністю; програма «Будуй своє», яка має на меті розвиток малого підприємництва в Україні та включає чотири компоненти: навчання на окремому порталі «Будуй своє», знижки від партнерів для клієнтів Ощадбанку, банківські продукти (розрахунковий рахунок, корпоративна картка, система дистанційного обслуговування CorpLight) та фінансування бізнесу за стандартними програмами ММСБ).

Для корпоративного бізнесу АТ «Державний ощадний банк України» пропонує [25]:

– пасивні продукти: строкові депозити, поточні рахунки корпоративних клієнтів, поточні рахунки зі спеціальним режимом використання та рахунки ескроу для юридичних осіб;

– активні продукти: проектне фінансування, кредити та овердрафти для корпоративного бізнесу, кредити/облігації – фінансування бюджету розвитку муніципалітетів, підтримка підприємств енергетики, фінансування державних підприємств під держгарантії для підтримки ініціатив уряду, фінансування обігових коштів та інвестиційних проектів;

– додаткові сервіси: система дистанційного обслуговування рахунків корпоративних клієнтів Corp2, яка серед іншого надає зручні опції для управління рахунками в рамках групи компаній, а саме можливість для представників головної компанії групи здійснювати перегляд та/або підтвердження операцій по рахунках усіх компаній, що входять до складу групи.

Аналітичне дослідження складу і структури активів АТ «Державний ощадний банк України» за даними 2018-2020 років (Додатки Б, В, Г) проведено у таблиці 2.2, а їх динамічних змін у таблиці 2.3.

На основі проведених розрахунків спостерігаємо, що протягом 2018-2020 років основними структуроутворюючими факторами загального обсягу

активів залишались кредити та заборгованість та цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Таблиця 2.2 – Активи АТ «Державний ощадний банк України» у 2018-2020 роках (складено на основі інформації [15; 25; 47; 48])

Показники	Роки, тис. грн			Частка в активах, %			Зміни в структурі, %	
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2020/ 2018	2020/ 2019
Грошові кошти та їх еквіваленти	10634527	36723642	15294209	4,87	14,66	6,49	1,62	-8,17
Кошти в інших банках	10008487	18269802	11260439	4,58	7,29	4,78	0,20	-2,52
Кредити та заборгованість клієнтів	67543176	65168344	63226077	30,92	26,02	26,82	-4,10	0,81
Кредити та заборгованість юридичних осіб	62131361	57603966	54311100	28,44	23,00	23,04	-5,40	0,04
Кредити та заборгованість фізичних осіб	5411816	7564378	8914977	2,48	3,02	3,78	1,30	0,76
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	57161708	37849318	71266302	26,17	15,11	30,23	4,06	15,12
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	24800	24800	24800	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	267324	270256	275237	0,12	0,11	0,12	-0,01	0,01
Основні засоби та нематеріальні активи	8953527	9965799	9718448	4,10	3,98	4,12	0,02	0,14
Інші фінансові активи	1449346	3575922	2361809	0,66	1,43	1,00	0,34	-0,43
Інші активи	1892606	2286754	2470521	0,87	0,91	1,05	0,18	0,14
Чисті активи, усього	218430631	250486669	235715838	100	100	100	-	-

Проте, відбулись певні структурні зрушення внаслідок чого на кінець періоду дослідження майже третину активів АТ «Державний ощадний банк України» склали цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (30,23 % проти 26,17 % початкових) – 71266302 тис. грн. Водночас за протилежної тенденції зміни питомої ваги,

кредити та заборгованість клієнтів за даними 2020 року склали 63226077 тис. грн (26,82 % проти 30,92 % початкових).

За результатами 2020 року загальна сума активів банку зменшилась на 14770831 тис. грн (- 5,9 %), водночас відбулось збільшення показника у порівнянні з початковим рівнем 2018 року на 17285207 тис. грн (+ 7,91 %).

Таблиця 2.3 – Динаміка активів АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років (складено на основі інформації [15; 25; 47; 48])

Показники	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
	2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019
Грошові кошти та їх еквіваленти	4659682	-21429433	143,82	41,65	43,82	-58,35
Кошти в інших банках	1251952	-7009363	112,51	61,63	12,51	-38,37
Кредити та заборгованість клієнтів	-4317099	-1942267	93,61	97,02	-6,39	-2,98
Кредити та заборгованість юридичних осіб	-7820261	-3292867	87,41	94,28	-12,59	-5,72
Кредити та заборгованість фізичних осіб	3503161	1350599	164,73	117,85	64,73	17,85
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	14104594	33416984	124,67	188,29	24,67	88,29
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	0	0	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	7913	4981	102,96	101,84	2,96	1,84
Основні засоби та нематеріальні активи	764921	-247350	108,54	97,52	8,54	-2,48
Інші фінансові активи	912463	-1214112	162,96	66,05	62,96	-33,95
Інші активи	577915	183767	130,54	108,04	30,54	8,04
Чисті активи, усього	17285207	-14770831	107,91	94,10	7,91	-5,90

Протягом 2020 року у порівнянні з попереднім фінансовим роком відбулось суттєве скорочення: обсягів грошових коштів та їх еквівалентів на 21429433 тис. грн; коштів в інших банках на 7009363 тис. грн; основних засобів та нематеріальних активів на 247350 тис. грн та інших фінансових активів на 1214112 тис. грн. При зафіксованому зменшенні зазначених складових у порівнянні із 2019 роком, все ж відбулось їх зростання у порівнянні з початковими значеннями, зокрема банком було нарощено обсяги грошових коштів та їх еквівалентів на 4659682 тис. грн та коштів в інших банках на 1251952 тис. грн. Показники сум кредитів та заборгованості клієнтів, юридичних осіб, вирізнялись стабільною тенденцією до зменшення. Натомість протягом 2018-2020 років АТ «Державний ощадний банк України» продовжував нарощувати обсяги кредитів та заборгованості фізичних осіб (+ 3503161 тис. грн), цінних паперів, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (+ 14104594 тис. грн) та дебіторської заборгованості щодо поточного податку на прибуток (+ 7913 тис. грн).

Динаміка обсягів активів досліджуваного банку протягом 2018 - 2020 років представлена на рисунку 2.11.

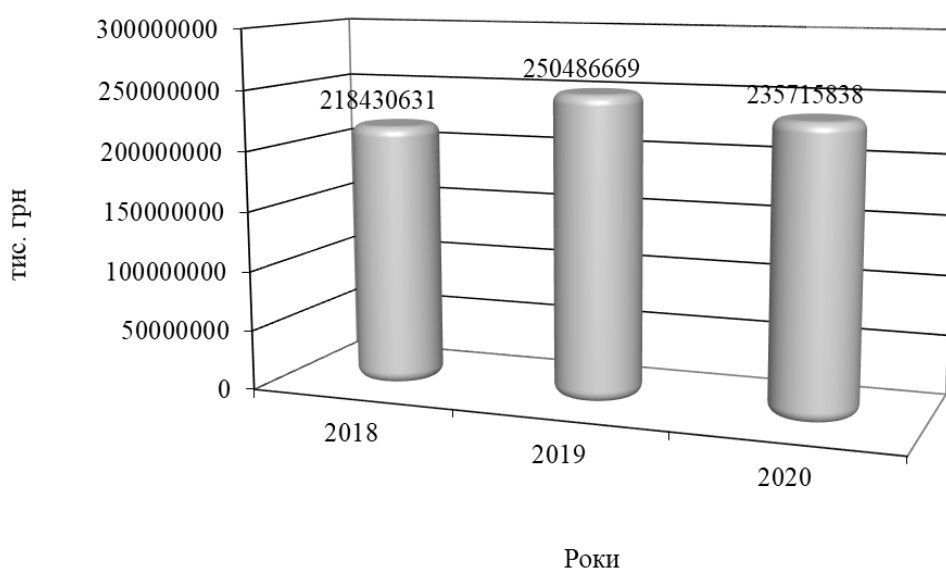

Рисунок 2.11 – Загальні активи АТ «Державний ощадний банк України» у 2018 - 2020 роках

В загальному протягом трьох років відбулось збільшення обсягів активів АТ «Державний ощадний банк України» з 218,43 млрд грн (2018 рік) до 235,72 млрд грн (2020 рік), що водночас є меншим максимально досягнутого у 2019 році рівня у 250,48 млрд грн.

Станом на кінець 2020 року розподіл активів АТ «Державний ощадний банк України» є наступним: “56 % – інвестиційний портфель; 27 % – чистий кредитний портфель; 17 % – інші активи. Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів – 78% (частка у чистому кредитному портфелі), а також фізичних осіб – 14% та клієнтів ММСБ – 8%” [25].

Результати аналізу динаміки, складу та структури зобов'язань АТ «Державний ощадний банк України» за період 2018 - 2020 років, представлені у таблицях 2.4 та 2.5., засвідчують що зобов'язання банку у 2020 році, порівняно з 2019 зменшились на -17,56 млн грн, але у порівнянні із показником 2018 року спостерігалось їх загальне зростання на 13,84 млн грн, в результаті чого обсяг зобов'язань з 199,89 млн грн у 2018 році було нарощено до 213,73 млн грн у 2020 році, що водночас є меншим максимального рівня 231,29 млн грн у 2019.

Відповідні зміни були спричинені змінами ключових складових, зокрема у 2020 році за результатами діяльності АТ «Державний ощадний банк України» спостерігається скорочення обсягів коштів клієнтів (-13922525 тис. грн), інших залучених коштів (-6549612 тис. грн), відстрочених податкових зобов'язань (-93028 тис. грн), інших фінансових зобов'язань (-1676697 тис. грн) та субординованого боргу (- 1186401 тис. грн).

Зростання зобов'язань банку у 2020 році відбувалось лише за двома складовими: кошти банків (+ 279913 тис. грн) та резерви за зобов'язаннями (+ 107396 тис. грн).

Таблиця 2.4 – Динаміка зобов'язань АТ «Державний ощадний банк України» у 2018 - 2020 роках (складено на основі інформації [15; 25; 47; 48])

Показники	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
	2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019
Кошти банків	-1865208	279913	70,78	106,61	-29,22	6,61
Кошти клієнтів	33438486	-13922525	122,08	93,00	22,08	-7,00
Інші залучені кошти	-22782607	-6549612	34,51	64,70	-65,49	-35,30
Відстрочені податкові зобов'язання	31953	-93028	107,99	82,28	7,99	-17,72
Резерви за зобов'язаннями	322999	107396	203,83	120,39	103,83	20,39
Інші фінансові зобов'язання	278072	-1676697	109,14	66,45	9,14	-33,55
Інші зобов'язання	522384	-20589	181,98	98,26	81,98	-1,74
Субординований борг	-1603550	-1186401	44,32	51,82	-55,68	-48,18
Усього зобов'язань	13841815	-17562255	106,92	92,41	6,92	-7,59

Порівнюючи із показниками 2018 року на кінець періоду АТ «Державний ощадний банк України» було нарощено обсяги коштів клієнтів на 22,08 % (+ 33438486 тис. грн), інших зобов'язань на 81,98 % (+ 522384 тис. грн) та резервів за зобов'язаннями на 103,83 % (+ 322999 тис. грн), за рахунок чого в основному і було компенсовано вплив негативних змін таких показників як: кошти банків (- 29,22 % або -1865208 тис. грн), інші залучені кошти (- 65,49 % або -6549612 тис. грн), субординований борг (- 55,68 % або -1186401 тис. грн).

Вплив інших показників зобов'язань банку протягом 2018-2020 років був незначним, враховуючи їх питому вагу у загальній структурі, адже протягом усього періоду дослідження спостерігається чітке домінування

частки коштів клієнтів, що протягом періоду це й зросла з 75,77 % (2018 рік) до 86,5 % (2020 рік).

Таблиця 2.5 – Склад та структура зобов'язань АТ «Державний ощадний банк України» у 2018 – 2020 роках (складено на основі інформації [15; 25; 47; 48])

Показники	Роки, тис. грн			Частка в пасивах, %			Зміни в структурі, %	
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2020/ 2018	2020/ 2019
Кошти банків	6382454	4237333	4517246	3,19	1,83	2,11	-1,08	0,28
Кошти клієнтів	151447721	198808733	184886207	75,77	85,96	86,50	10,74	0,55
Інші залучені кошти	34787028	18554034	12004421	17,40	8,02	5,62	-11,79	-2,41
Відстрочені податкові зобов'язання	399867	524848	431820	0,20	0,23	0,20	0,00	-0,02
Резерви за зобов'язаннями	311095	526697	634094	0,16	0,23	0,30	0,14	0,07
Інші фінансові зобов'язання	3042747	4997516	3320819	1,52	2,16	1,55	0,03	-0,61
Інші зобов'язання	637213	1180186	1159597	0,32	0,51	0,54	0,22	0,03
Субординований борг	2879790	2462640	1276240	1,44	1,06	0,60	-0,84	-0,47
Усього зобов'язань	199887917	231291987	213729732	100	100	100	-	-

У 2018-2020 роках відбулось значне скорочення частки інших залучених коштів у зобов'язаннях АТ «Державний ощадний банк України», так з 17,4 % початкових на кінець 2020 року вона скоротилась до 5,62 %. Також на фоні базових структурних змін відбулось скорочення частки коштів банків у бік зменшення з 3,19 % до 2,11 %. Вплив інших складових на загальну структуру зобов'язань банку протягом періоду, при незначних коливаннях не був серйозно відчутним.

Загальна динаміка зобов'язань досліджуваного АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років відображена на рисунку 2.12.

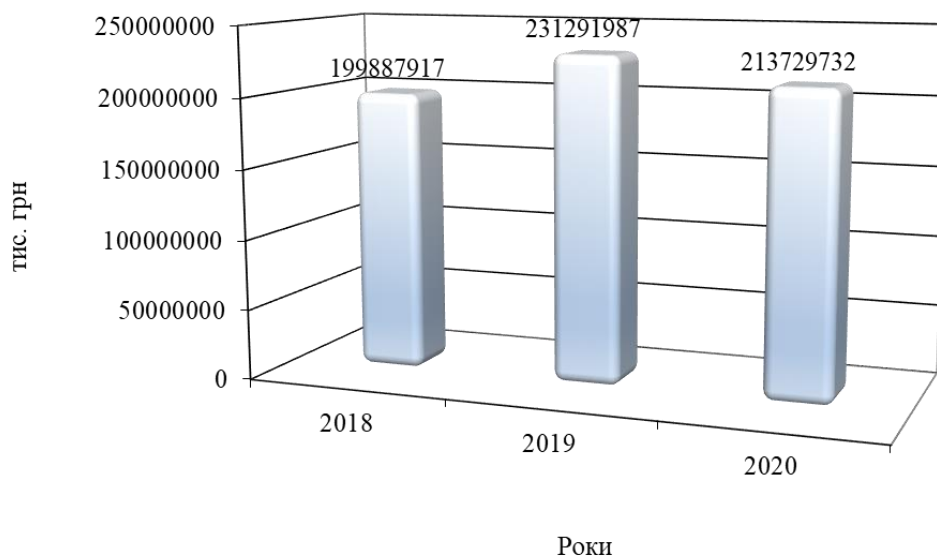

Рисунок 2.12 – Динаміка зобов'язань АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 – 2020 років

Аналіз динаміки власного капіталу АТ «Державний ощадний банк України» за 2018-2020 роки, проведений у таблиці 2.6, демонструє незмінність таких складових як статутний капітал (49472840 тис. грн) та резервні та інші фонди банку (269992 тис. грн).

Таблиця 2.6 – Власний капітал АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років (складено на основі інформації [15; 25; 47; 48])

Показники	Роки, тис. грн			Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Темп зростання, %	
	2018	2019	2020	2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019
Статутний капітал	49472840	49472840	49472840	0	0	-	-
Незарєєстрований статутний капітал	0	0	0	-	-	-	-
Резервні та інші фонди банку	269992	269992	269992	0	0	-	-
Резерви переоцінки	2718934	3137936	3226049	507115	88112	118,65	102,81
Нерозподілений прибуток (Непокритий збиток)	-33919051	-33686087	-30982775	2936276	2703312	91,34	91,97
Власний капітал	18542715	19194682	21986106	3443391	2791424	118,57	114,54

Приріст обсягу власного капіталу банківської установи у 2019, 2020 роках, на 18,57 % та 14,54 % відповідно, відбувся в основному за рахунок зменшення обсягу непокритого збитку з 33919051 тис. грн (2018 рік) до 30982775 тис. грн (2020 рік) та нарощення обсягів резервів переоцінки з 2718934 тис. грн (2018 рік) до 3226049 тис. грн (2020 рік).

Загальна динаміка власного капіталу досліджуваного АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років відображена на рисунку 2.13.

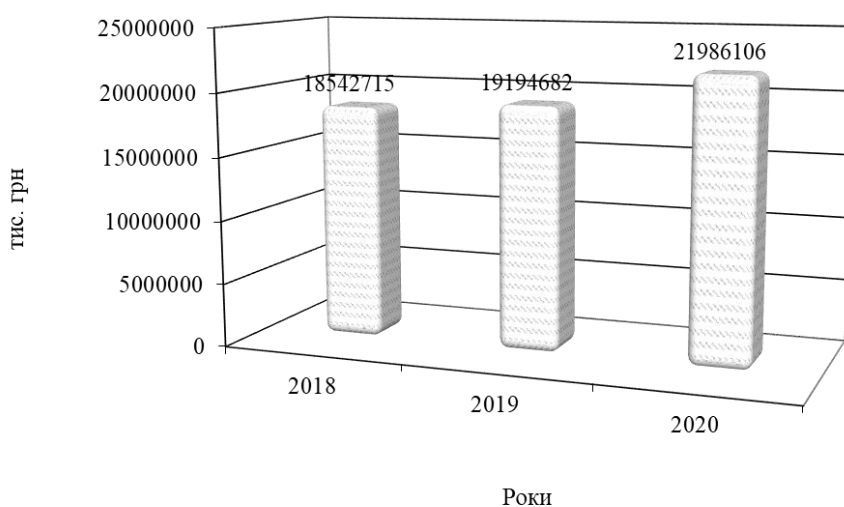

Рисунок 2.13 – Динаміка власного капіталу АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років, тис. грн

Проведений аналіз фінансових результатів АТ «Державний ощадний банк України» за період 2018-2020 років (таблиця 2.7), демонструє загальне зменшення лише за трьома показниками: процентні доходи (-882703 тис. грн), результат від переоцінки іноземної валюти (-3714892 тис. грн), що негативно вплинуло на формування загального фінансового результату банку, та процентні витрати (-3418461 тис. грн), зменшення яких навпаки характеризується позитивно. Проте, інші показники витрат банку (комісійні витрати, адміністративні та інші операційні витрати) протягом 2018-2020 років зростали, внаслідок чого загальна сума витрат також зросла з 7630384 тис. грн до 14342871 тис. грн, що при формуванні загального

фінансового результату загалом вдалось компенсувати за рахунок значного зростання обсягів доходів (+ 1483529 тис. грн у 2020 році порівняно з 2018) з 7663155 тис. грн до 17130366 тис. грн.

Таблиця 2.7 – Фінансові результати АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років (складено на основі інформації [15; 25; 47; 48])

Показники	2018 рік, тис. грн	2019 рік, тис. грн	2020 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст/ зменшення) у %	
				2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
Чистий процентний дохід / Чисті процентні витрати	5450245	5491640	7986004	2535758	2494364	46,53	45,42
Процентні доходи	19344985	19058214	18462282	-882703	-595932	-4,56	-3,13
Процентні витрати	13894739	13566574	10476278	-3418461	-3090296	-24,60	-22,78
Комісійні доходи	5307577	6443848	8043812	2736235	1599964	51,55	24,83
Комісійні витрати	1842092	2240349	3080510	1238418	840161	67,23	37,50
Торговий результат	-1720718	-194542	3727896	5448614	3922437	-316,65	-2016,24
Результат від переоцінки іноземної валюти	855640	3256573	-2859252	-3714892	-6115825	-434,17	-187,80
Інші операційні доходи	380094	493398	392284	12190	-101113	3,21	-20,49
Адміністративні та інші операційні витрати	11236200	9922474	12719729	1483529	2797255	13,20	28,19
Всього доходів	7663155	10074458	17130366	9467212	7055908	123,54	70,04
Всього витрат	7630384	9798539	14342871	6712487	4544333	87,97	46,38
Прибуток (Збиток) до оподаткування	32771	275920	2787495	2754724	2511575	8406,02	910,26
Витрати на податок на прибуток	-129468	-969	-44207	85260	-43238	-65,85	4462,80
Прибуток (Збиток)	162238	276888	2831702	2669464	2554814	1645,40	922,69

Динаміку доходів та витрат АТ «Державний ощадний банк України» за період 2018 - 2020 років відображено на (рисунок 2.14).

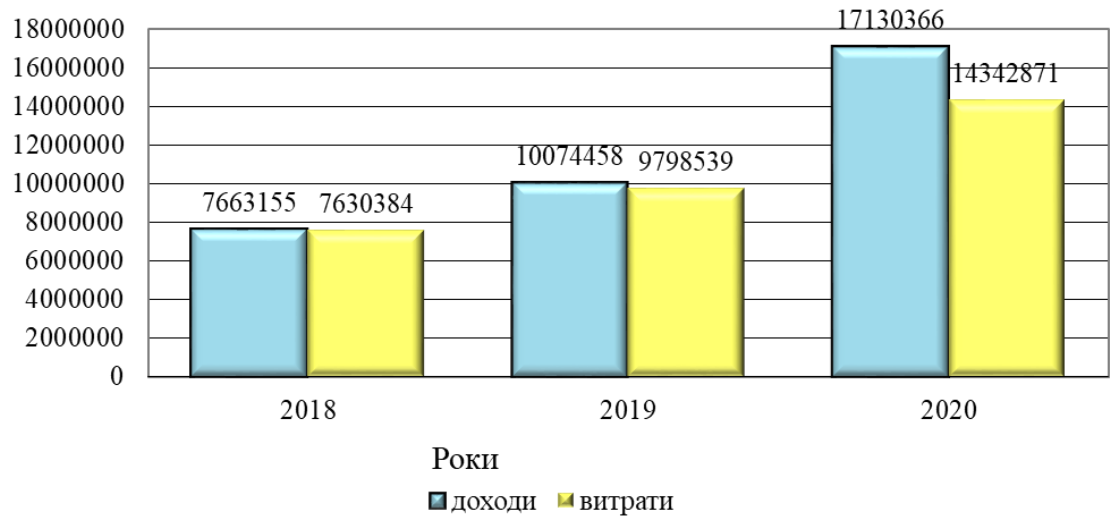

Рисунок 2.14 – Динаміка доходів і витрат АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років, тис. грн

Загалом за період 2018-2020 років АТ «Державний ощадний банк України» показав глобальний приріст показників прибутку (рисунок 2.15).

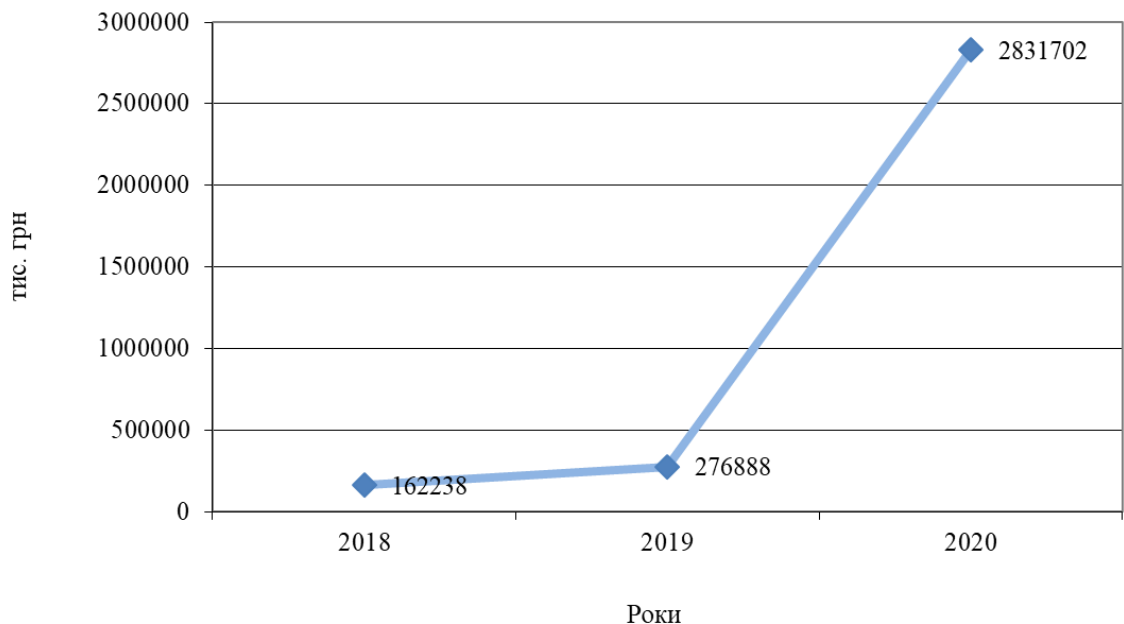

Рисунок 2.15 – Динаміка прибутку АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років

Так, прибуток до оподаткування з 32771 тис. грн у 2018 році за даними 2020 року було збільшено у 85 раз, що становило 2787495 тис. грн, та при зменшенні впливу податку на прибуток (- 65,85 %), дозволило збільшити майже у 16,5 раз підсумковий показник прибутку АТ «Державний ощадний банк України» у 2020 році з 162238 тис. грн до 2831702 тис. грн.

У сучасному конкурентному середовищі, зважаючи на існуючі та потенційні ризики, споживачі фінансових послуг велику увагу приділяють вивченню інформації про банківську установу загалом або за показниками окремих напрямів діяльності у порівнянні з позиціями конкурентів.

Так, за даними фінансових аналітиків [41] АТ «Державний ощадний банк України» у 2020 році займав друге місце у рейтингу за приростом депозитного портфеля (98,97 млрд грн), поступаючись лише АТ КБ «ПриватБанк» (172,3 млрд грн), значно випереджаючи найближчих конкурентів (рисунок 2.16).

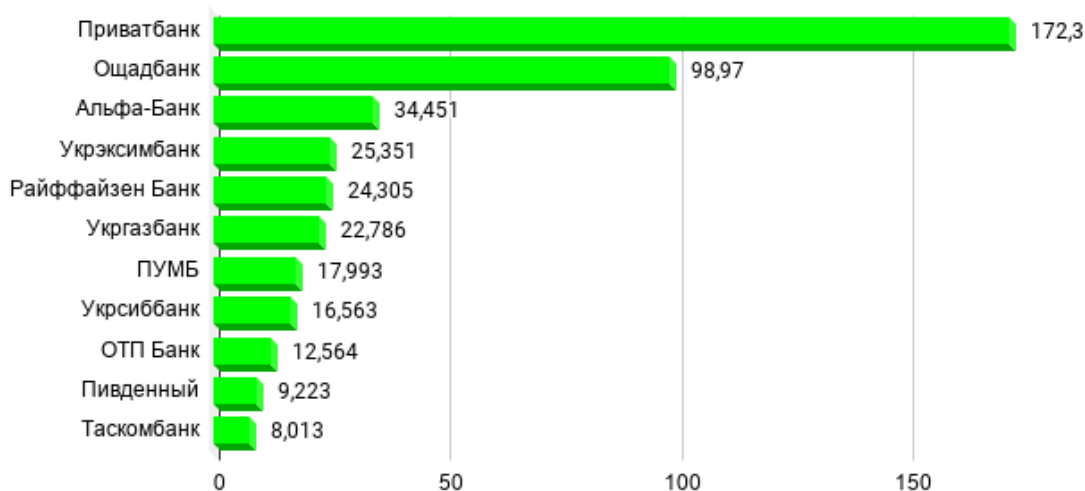

Рисунок 2.16 – Рейтинг банків України за приростом депозитного портфеля (2020 рік), млрд грн [41]

Також банк є одним з безумовних лідерів ринку щодо довіри населення при розміщенні вкладів (державний, повернення 100% вкладів гарантується державою), що враховуючи найбільшу мережу банківських відділень в Україні дозволило утримувати також друге місце у 2020 році в рейтингу за показником

розміру депозитів фізичних осіб із обсягом 74,6 млрд грн (частка ринку 24 %) (рисунок 2.17).

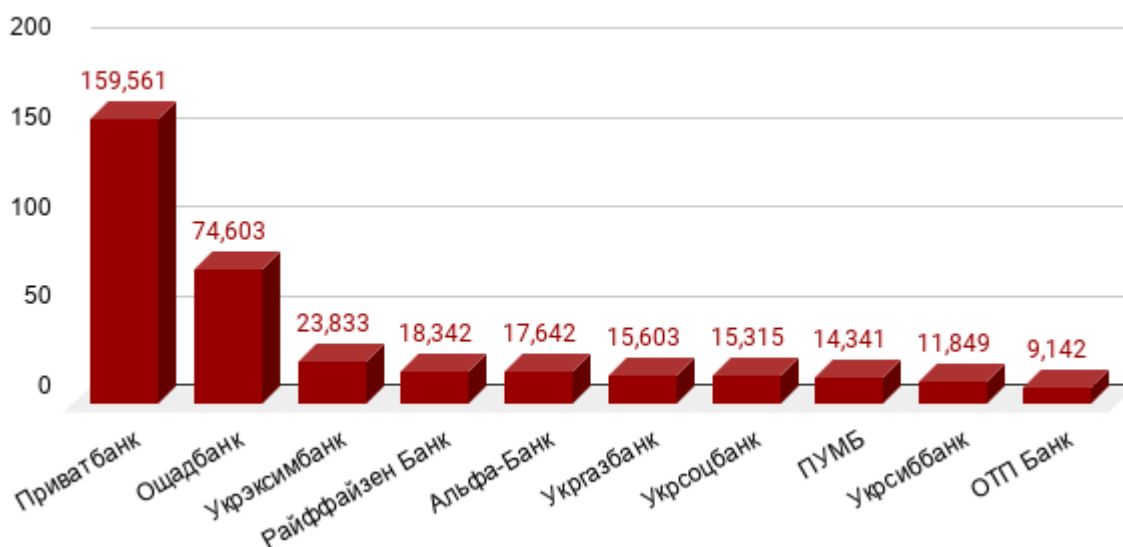

Рисунок 2.17 – Рейтинг банків України за розміром депозитів фізичних осіб (2020 рік), млрд грн [41]

Відповідно за даними 2020 року на другому місці у рейтингу з поміж інших банківських установ знаходиться АТ «Державний ощадний банк України» за розміром депозитів юридичних осіб із сумою 47,07 млрд грн (рисунок 2.18).

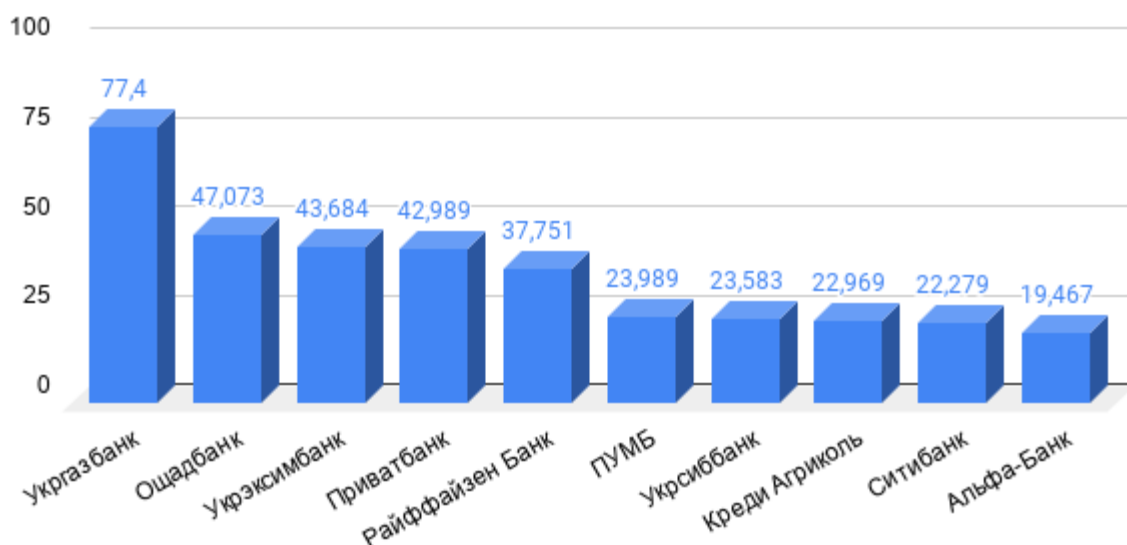

Рисунок 2.18 – Рейтинг банків України за розміром депозитів юридичних осіб (2020 рік), млрд грн [41]

Зважаючи на вищевикладене, для досліджуваного АТ «Державний ощадний банк України», попри наявні позитивні зрушення, виявлені й описані за результатами фінансово-господарської діяльності у 2020 році, через нестабільність середовища функціонування і посилення впливу глобальних ризиків, актуальними залишаються питання щодо подальшого удосконалення банківського менеджменту загалом та удосконалення управління депозитною діяльністю, як важливої його складової.

3 Напрями удосконалення управління депозитною діяльністю банку за матеріалами АТ «Державний ощадний банк України»

Ефективність організації управління депозитною діяльністю банку підтверджується основним результатом діяльності – отриманням прибутку й забезпеченням його постійного зростання.

Формування депозитної бази банківської установи залежить від результатів аналітичних процедур щодо структури і обсягів коштів, які зберігаються на депозитних рахунках й вибору максимально прибуткових способів їх використання як для банку так і його клієнтів.

Тому, метою банківського менеджменту у сфері управління депозитною діяльністю банку є залучення достатнього обсягу коштів із найменшими витратами для фінансування майбутніх активних операцій. Тому, в процесі формування фондів керівництвом має враховуватись два основні аспекти управління – вартість залучених коштів і їх обсяг.

Проблематика управління депозитною діяльністю банку на сучасному етапі є предметом дослідження багатьох вчених-економістів, проте єдиний механізм організації цього процесу і досі відсутній.

Тому, враховуючи важливість аналітичних процедур у банку та доцільність конкретизації їх організаційного і методичного забезпечення, використовуючи інформаційний базис досліджуваного у роботі АТ «Державний ощадний банк України» з метою вироблення напрямів удосконалення управління депозитною діяльністю, пропонуємо використовувати підхід до управління депозитною діяльністю банку із використанням структурно-функціонального візуального моделювання бізнес-процесів, базові засади якого викладені у джерелі [39].

Перевагою зазначеного підходу візуального моделювання є можливість ілюстративного відображення порядку дій та оцінки якості певного бізнес-процесу.

Метою пропонованого бізнес-моделювання, на основі IDEF0 із використанням інструментів візуального моделювання бізнес-процесів AIFusion Process Modeler (BPwin) є створення сприятливого для розуміння користувачами відображення процесу управління депозитною діяльністю банку для подальшого практичного використання на рівні банківської установи з метою покращення даної сфери діяльності.

Загалом, IDEF0 – це методологія побудови функціональної моделі визначення певного бізнес-процесу, що відображає структуру та функції системи, інформаційні потоки і об'єкти. Використання засобів та технологій графічної мови IDEF0, забезпечує представлення досліджуваної системи у вигляді набору взаємозв'язаних функцій (терміном IDEF0 – функціональних блоків).

Процес моделювання системи буде передбачати побудову контекстної діаграми із подальшою її декомпозицією.

Враховуючи інформаційні потреби нашого дослідження для подальшого процесу моделювання та побудови контекстної діаграми, візьмемо за основу пропоновані інтерфейсні дуги [22]:

- вхід: основні форми фінансової звітності за рік;
- вихід: висновки щодо ефективності управління депозитними операціями банку;
- управління: ЗУ “Про банки і банківську діяльність”, Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, Статут банку та Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами;
- ресурси: комітет по управлінню активами та пасивами, фінансовий аналітик, відділ депозитних операцій, відділ фінансового моніторингу, відділ по роботі з клієнтами, внутрішнього контролю та звітності.

Декомпозиція контекстної діаграми процесу оцінювання депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» реалізована з виділенням

наступних послідовних блоків (рисунок Д.1):

- аналіз масштабів депозитної діяльності банку;
- аналіз депозитного портфелю банку;
- коефіцієнтний аналіз депозитних коштів;
- аналіз депозитних програм банку;
- узагальнюючий аналіз депозитної діяльності банку.

Проведення аналітичних досліджень у відповідному порядку та послідовності дозволить всеохоплююче та деталізовано вивчити стан та тенденції зміни показників щодо управління депозитною діяльністю АТ «Державний ощадний банк України» та сформуванню обґрунтований базис для прийняття управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру.

Фактично перший етап процесу оцінювання депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України», що передбачає аналіз масштабів депозитної діяльності банку, було здійснено у пункті 2.2 даної дипломної роботи. Тому, варто лише наголосити, що суттєво наростивши масштаби депозитної діяльності за даними 2020 року, та досягнувши зростання частки залучених коштів з 68,69 % у 2018 році до 79,54 % у 2020 (рисунок 3.1), банк значно покращив ділову активність та наблизився до загальноприйнятого рівня залучених коштів для банківських установ у 80 %.

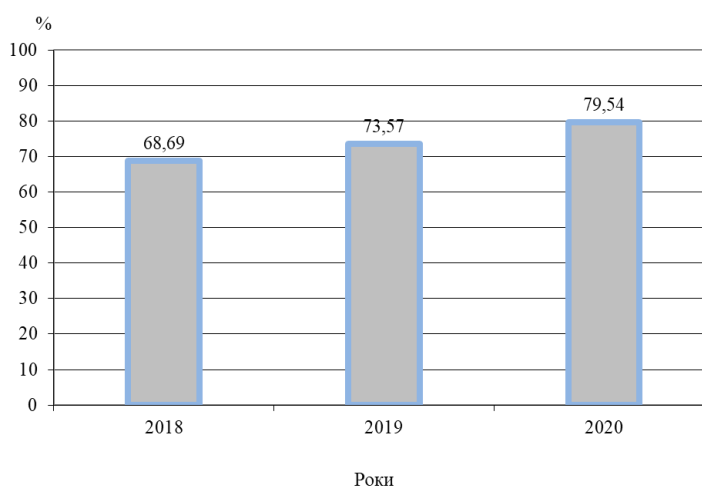

Рисунок 3.1 – Частка залучених коштів у пасивах АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років

На другому етапі доцільно провести кількісний аналіз обсягу залучених коштів клієнтів у депозитах АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Кошти клієнтів у депозитах АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років (складено на основі інформації [25; 47; 48])

Показники	2018 рік, тис. грн	2019 рік, тис. грн	2020 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) у %	
				2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019
Кошти юридичних осіб	41576478	82082716	58687696	17111218	-23395020	41,16	-28,50
Кошти фізичних осіб	94820716	104812775	125609156	30788440	20796381	32,47	19,84
Загальний обсяг	136397194	186895491	184296852	47899658	-2598639	35,12	-1,39

Так, за даними таблиці 3.1 спостерігається тенденція до нарощення обсягів коштів фізичних осіб, залучених АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років, приріст у порівнянні із початком періоду становить 32,47 % (30,79 млрд грн). Водночас кошти юридичних осіб були максимально прирощені банком у 2019 році до 82 млрд грн проти 41,58 млрд грн у 2018, що однак не вдалось закріпити протягом 2020 року (58,69 млрд грн). Враховуючи вплив зазначених факторів загальний обсяг коштів клієнтів у 2020 році зріс на 35,12 % проти початкового та становив 184,3 млрд грн.

Структурний аналіз коштів залучених від клієнтів АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років (рисунок 3.2), вказує на постійне переважання частки коштів фізичних осіб. Попри незначні відмінності у структурі за результатами діяльності банку у 2018 та 2020 роках, коли обсяг коштів юридичних осіб займав приблизно третину загальної суми залучених від клієнтів коштів (30,48 % та 31,48 % відповідно), а обсяг коштів

фізичних осіб решту – 69,82 % та 68,19 % відповідно, ситуація щодо формування структурних часток коштів клієнтської бази була суттєво відмінною у 2019 році, коли частка коштів юридичних осіб максимізувалась до показника 43,92 %, натомість кошти фізичних осіб сумарно зменшились до 56,08 % у загальній структурі.

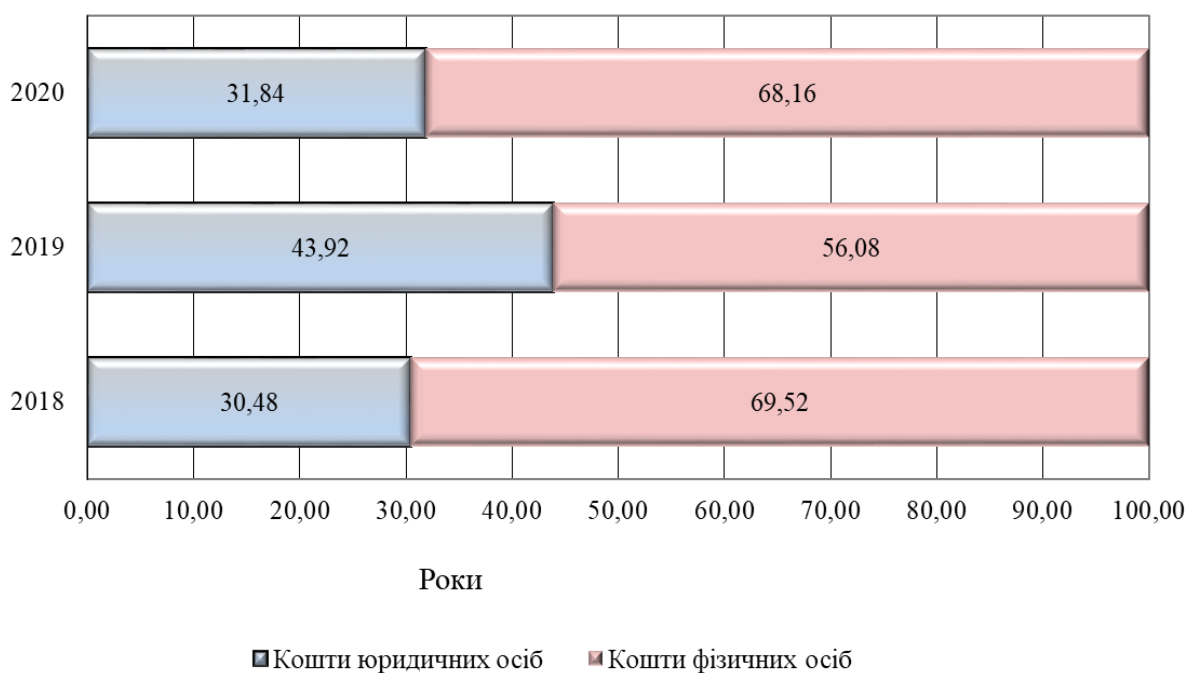

Рисунок 3.2 – Структура коштів клієнтів у депозитах АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018 - 2020 років, % (побудовано на основі інформації [25; 47; 48])

Вивчення структури портфеля строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років (таблиця 3.2) засвідчує, що домінуюча частка строкових депозитів сформована коштами фізичних осіб, ві 83,2 % до 80,8 %, решта загальної структури строкових депозитів сформовано за рахунок коштів юридичних осіб, з яких частка коштів клієнтів ММСБ становить протягом періоду від 10,5 % до 11,1 % та коштів клієнтів корпоративного бізнесу – від 6,3 % до 8,1 % відповідно. Основні структурні зрушення у 2020 році порівнюючи із попереднім 2019 роком були спричинені зростанням частки строкових депозитів корпоративного бізнесу (+ 2,5 %).

Таблиця 3.2 – Структура портфеля строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років (складено на основі інформації [25; 47; 48])

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2020/2018	2020/2019
Корпоративний бізнес	6,3	5,6	8,1	1,8	2,5
ММСБ	10,5	10,9	11,1	0,6	0,2
Фізичні особи	83,2	83,5	80,8	-2,4	-2,7
Всього	100,0	100,0	100,0	-	-

Структурні зрушення у портфелі строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України» за період 2018-2020 років відображені на рисунку 3.3.

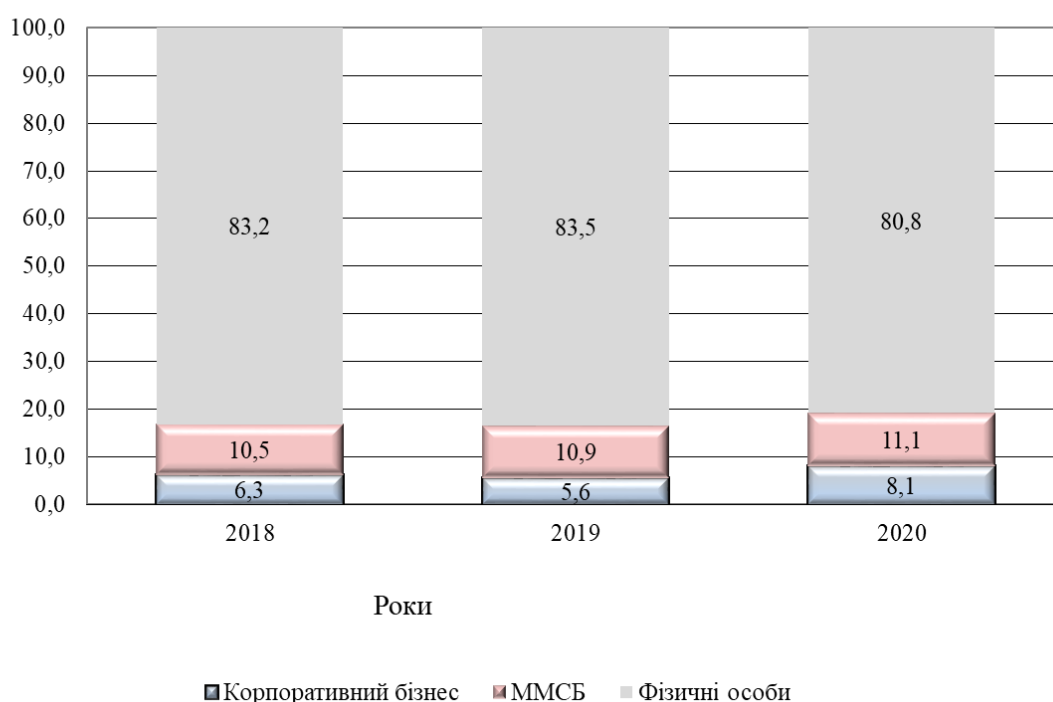

Рисунок 3.3 – Динаміка структури портфеля строкових депозитів АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років, % (побудовано на основі інформації [25; 47; 48])

Третій етап процесу оцінювання депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» передбачає коефіцієнтний аналіз депозитних коштів, що базується на використанні системи коефіцієнтів, серед яких: коефіцієнт депозитної бази; коефіцієнт строкової депозитної бази; коефіцієнт співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб; коефіцієнт використання депозитів, коефіцієнт співвідношення депозитів і власного капіталу (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Аналіз показників ефективності депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років (розраховано на основі інформації [25; 47; 48])

Коефіцієнт	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		Темп зростання (спаду), %	
	2018	2019	2020	2020/2018	2020/2019	2020/2018	2020/2019
Коефіцієнт депозитної бази	0,23	0,25	0,24	0,01	-0,01	104,35	96,00
Коефіцієнт строкової депозитної бази	0,13	0,14	0,12	-0,01	-0,02	92,31	85,71
Коефіцієнт співвідношення коштів фізичних та юридичних осіб	2,28	1,27	2,14	-0,14	0,87	93,86	168,50
Коефіцієнт використання депозитів	0,44	0,32	0,38	-0,06	0,06	86,36	118,75
Коефіцієнт співвідношення депозитів і власного капіталу	0,12	0,09	0,11	-0,01	0,02	91,67	122,22

Таким чином, коефіцієнтний аналіз ефективності депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років засвідчив відносно стабільність переважної більшості показників протягом досліджуваного періоду. Найбільш відчутними були зміни коефіцієнта використання депозитів банку, що у порівнянні з початком періоду зменшився на 86,36 % (0,38 проти 0,44 початкових). Відчутні коливання значень також були характерні для коефіцієнта співвідношення коштів фізичних та юридичних осіб, рівень якого у 2019 році становив 1,27 проти початкового 2,28.

Так, як результати депозитної діяльності банку безпосередньо визначаються пропонованими депозитними продуктами, далі необхідно приділити увагу дослідженню умов депозитних програм АТ «Державний ощадний банк України» у розрізі основних клієнтських груп.

Узагальнена інформація про умови наявних депозитних продуктів АТ «Державний ощадний банк України» для основної клієнтської групи – приватних осіб, представлена у таблиці 3.4

Таким чином, спостерігається загальна тенденція щодо диференціації умов депозитних програм АТ «Державний ощадний банк України» для приватних клієнтів, усунення жорстких обмежень та максимальне спрощення оформлення і користування депозитними коштами із використанням інформаційних технологій. Водночас, через стовідсоткове гарантування вкладів державою, стабільність функціонування та стійкість довіри населення, банк пропонує середні відсоткові ставки для фізичних осіб.

Для корпоративних клієнтів, зокрема для малого та середнього бізнесу, АТ «Державний ощадний банк України» пропонує широкий спектр депозитних програм. Основними з яких є: «Максимальний депозит», «Накопичувальний депозит», «Інвестиційний депозит», «Мобільний депозит» та «Депозитна лінія». Зокрема, узагальнений аналіз строкових депозитних продуктів для невеликих бізнес-клієнтів АТ «Державний ощадний банк України» проведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.4 – Депозитні продукти АТ «Державний ощадний банк України» для приватних осіб (складено за інформацією [16])

Умови	Назва		
	«Мій депозит»	«Мій пенсійний депозит» (для пенсіонерів)	«Мобільні заощадження»
Відсоткова ставка	Диференційована залежно від суми, валюти та терміну депозиту: – максимальна для депозиту у гривні – 7 %; – максимальна для депозиту у доларах США – 0,3 %; – максимальна для депозиту у євро – 0,1 %;	Диференційована залежно від суми, валюти та терміну депозиту: – максимальна для депозиту у гривні – 7,2 %; – максимальна для депозиту у доларах США – 0,4 %; – максимальна для депозиту у євро – 0,15 %;	Диференційована залежно від валюти: – депозит у гривні – 5,0 % річних; – депозит у доларах США – 0,5 % річних; – депозит у євро – 0,01 %;
Валюта депозиту	гривня, долар США, євро		
Виплата процентів	щомісячно або щомісячна капіталізація		щомісячно
Мінімальна сума депозиту	1 000 гривень, 100 доларів США, 100 євро		1 гривня, 1 долар США, 1 євро
Максимальна сума депозиту	без обмежень		
Поповнення депозиту	доступно		
Мінімальна сума поповнення	200 гривень, 10 доларів США, 10 євро		без обмежень
Автопродлонгація депозиту	доступно		ні (безстроковий)
Дострокове повернення депозиту	не передбачено		передбачено

Вивчення комерційної пропозиції досліджуваного банку щодо строкових депозитів для малого та середнього бізнесу вказує на зміщення пріоритетів у

депозитній діяльності банку щодо залучення відповідної категорії корпоративних клієнтів, за рахунок індивідуального підходу до формування процентних ставок, диференціації можливостей щодо валюти депозиту та виплати процентів і встановлення порівняно невеликих мінімальних сум.

Таблиця 3.5 – Строкові депозитні продукти АТ «Державний ощадний банк України» для малого та середнього бізнесу (складено за інформацією [16])

Характеристики	Назва		
	«Максимальний депозит»	«Накопичувальний депозит»	«Інвестиційний депозит»
Вид вкладу	строковий		
Строк зберігання	від 30 до 1095 днів		від 366 до 1095 днів
Тип депозиту	з максимальним доходом, вільне зняття, валютні	валютні	з максимальним доходом, валютні
Валюта депозиту	гривня, долар США, євро		
Розмір % ставки	встановлюється індивідуально (залежить від суми вкладу та строку розміщення)		
Виплата процентів	щомісячно/щоквартально/щомісячна капіталізація/у день закінчення вкладу		щомісячно/щоквартально/у день закінчення вкладу
Мінімальна сума депозиту	5000 гривень, 1000 доларів США, 1000 євро		
Максимальна сума депозиту	без обмежень		
Поповнення депозиту	не передбачено	можливо (протягом визначеного періоду строку вкладу)	не передбачено
Продовження	можливо		
Дострокове зняття	можливо	не передбачено	

Для корпорацій АТ «Державний ощадний банк України» пропонуються:

- універсальні вклади («Депозитна лінія», «Максимальний»);
- строкові вклади («Накопичувальний», «Інвестиційний» – для клієнтів-нерезидентів);
- вклади, розміщені на поточному рахунку («Корпоративний залишок»);
- розміщення вільних коштів наприкінці місяця за підвищеною процентною ставкою («Ліквідний»).

Порівняльний аналіз строкових депозитних продуктів АТ «Державний ощадний банк України» для корпорацій проведено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Основні депозитні продукти АТ «Державний ощадний банк України» для корпорацій (складено за інформацією [16])

Характеристики	Назва			
	«Депозитна лінія»	«Максимальний»	«Накопичувальний»	«Інвестиційний» (для клієнтів-нерезидентів)
1	2	3	4	5
Вид вкладу	строковий			
Строк зберігання	від 30 до 1095 днів		від 366 до 1095 днів	
Валюта депозиту	гривня, долар США, євро			
Розмір % ставки	встановлюється індивідуально (залежить від суми вкладу та строку розміщення)			
Виплата процентів	щомісячно / у день закінчення вкладу	щомісячно / щоквартально / щомісячна капіталізація / у день закінчення вкладу	щомісячно / щоквартально / у день закінчення вкладу	

Кінець таблиці 3.6

1	2	3	4	5
Мінімальна сума депозиту	100 000 гривень, 50 000 доларів США, 50 000 євро	не обмежена		
Максимальна сума депозиту	без обмежень			
Поповнення депозиту	не передбачено			
Лонгація	можлива (з наступного дня після закінчення строку вкладу за умови попередження за 2 банківські дні)			
Дострокове зняття	не передбачено	можливе (застосовується зменшена процентна ставка)	не передбачено	

Таким чином, деталізований аналіз ефективності функціонування та безпосередньо докладне вивчення стану та основних тенденцій депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» протягом 2018-2020 років, підтверджує необхідність обґрунтованої політики формування та використання депозитних ресурсів з метою підвищення прибутковості діяльності та утримання й нарощення конкурентних позицій при загальній нестабільності фінансового-економічного середовища. Особливої уваги потребують питання оптимізації структури активів та пасивів, удосконалення прийомів та технологій ризик-менеджменту, подальше впровадження нових банківських послуг й новітніх технологій.

Отже, сучасними передумовами ефективної депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» у короткостроковій перспективі повинні бути:

- орієнтація формування депозитної бази у відповідності до потреб ринку, для максимізації задоволення попиту різних клієнтських груп, за

рахунок подальшої індивідуалізації депозитних продуктів та диференціації пропонуваних умов;

- розробка нових та популяризація існуючих депозитних продуктів із максимальним врахуванням зміни клієнтських потреб та запитів через вплив коронакризи;

- пошук шляхів та напрямів ефективного забезпечення можливостей розміщення сформованої депозитної бази;

- оптимізація витратної складової при формуванні та використанні депозитних ресурсів;

- подальша діджиталізація процесів залучення депозитних коштів та забезпечення комплексності обслуговування клієнтської бази.

Щодо визначення стратегічних пріоритетів розвитку АТ «Державний ощадний банк України» з метою покращення результатів депозитної діяльності, вбачаємо за доцільне використати один з основних інструментів стратегічного управління, SWOT-аналіз, який забезпечує комплексне врахування внутрішніх та зовнішніх чинників.

“SWOT-аналіз – це процес встановлення зв’язків між найхарактернішими для банку можливостями, ризиками, сильними сторонами (перевагами), слабкостями, результати якого в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій підприємства” [40].

Побудована матриця SWOT-аналізу депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» (таблиця 3.7), містить загальноприйняті поля, які сформовані при перетині окремих груп факторів та виступають базисом для розробки стратегічних напрямів діяльності й обрання певних типів стратегій [29]:

- 1) поле СіМ – це стратегії підтримки та розвитку сильних сторін банку щодо реалізації можливостей зовнішнього середовища;

- 2) поле СіЗ – це стратегії боротьби із загрозами за допомогою використання внутрішніх резервів;

- 3) поле СлМ – це стратегії, що спрямовують дії банку на використання

Таблиця 3.7 – Матриця SWOT-аналізу депозитної діяльності
АТ «Державний ощадний банк України»

Опис	Можливості	Загрози
Сильні сторони 1. Гарантування державою збереження та повного повернення депозитів фізичних осіб. 2. Репутація надійного банку. 3. Велика кількість відділень і банкоматів. 4. Значна клієнтська база.	Поле СіМ 1. Велика кількість відділень і банкоматів може забезпечити оф-лайн активізацію попиту наявних та майбутніх клієнтів щодо нових депозитних продуктів. 2. Покращення якості наявних та впровадження нових он-лайн сервісів для забезпечення комплексності обслуговування клієнтів	Поле СіЗ 1. Гарантування державою депозитів та високий рівень репутації забезпечує довготривалу співпрацю з клієнтами за умов нестабільності зовнішнього середовища 2. Значна клієнтська база низького рівня мобільності
Слабкі сторони 1. Низький рівень дохідності за депозитними продуктами, враховуючи податкову складову 2. Низький рівень стимулювання попиту на депозитні продукти 3. Недосконалість системи самообслуговування 4. Недостатній рівень оперативності обслуговування клієнтів у відділеннях	Поле СлМ 1. Покращення якості сервісів он-лайн обслуговування та інформування клієнтів забезпечить удосконалення системи самообслуговування, переорієнтувавши клієнтів комфортніше та оперативніше вирішення питань щодо відкриття та обслуговування депозитів 2. Збільшення охопту потенційних та наявних клієнтів через он-лайн інформування та просування депозитних програм	Поле СлЗ 1. Відмова у продовженні депозитних програм через фінансові негаразди у клієнтів та дострокове вилучення коштів з депозитів. 2. Відтік більш мобільної та фінансово обізнаної частини клієнтської бази до конкурентів (банківських та небанківських) 3. Високий рівень вразливості та можливих шахрайських дій наявного інформаційно-технологічного забезпечення депозитних операцій

можливостей для подолання слабких сторін його внутрішнього потенціалу;

4) поле СлЗ – це стратегії, які дають змогу банку не тільки зміцнити свій потенціал, але й відвернути можливі загрози у зовнішньому середовищі.

У відповідності до отриманих результатів, обирається одна з можливих стратегій подальшого розвитку [29]:

– стратегія, яка використовує сильні сторони банку для реалізації зовнішніх можливостей (стратегія «Максі-Максі»);

– стратегія, яка використовує сильні сторони банку для знешкодження зовнішніх загроз (стратегія «Максі-Міні»);

– стратегія, спрямована на мінімізацію слабких сторін банку на основі використання зовнішніх можливостей (стратегія «Міні-Максі»);

– стратегія, спрямована на мінімізацію слабких сторін банку та уникнення зовнішніх загроз (стратегія «Міні-Міні»).

Згідно отриманих результатів SWOT-аналізу депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» (таблиця 3.7), із урахуванням наявної конкурентної позиції банку на вітчизняному депозитному ринку для удосконалення депозитної діяльності у середньостроковій перспективі рекомендуємо обрати стратегію «Міні-Максі», що буде зосереджена на покращенні якості он-лайн сервісного обслуговування, пришвидшенні та спрощенні операцій у сегменті депозитної діяльності та активізації інформування наявних та потенційних клієнтів при просуванні депозитних програм.

Висновки

У забезпеченні стабільного функціонування банку в умовах сучасного динамічного конкурентного середовища важливу роль відіграє формування науково обґрунтованого банківського менеджменту, одне з центральних місць у якому займають питання управління депозитною діяльністю. Адже, основна частина банківських ресурсів формується в процесі проведення депозитних операцій, від раціональної організації яких залежить фінансова стійкість та конкурентоспроможність банківської установи.

Чітке визначення сутності понять «депозитні ресурси» (всі кошти клієнтів, які розміщені на усіх клієнтських (депозитних) рахунках у банківській установі) та «депозит» (кошти, що тимчасово залучені банком згідно із угодою на будь-який термін та від будь-якої особи), що визначені за результатами аналітичного опрацювання фахових джерел із урахуванням особливостей сучасної банківської діяльності та узагальнення й доповнення класифікаційних характеристик депозитів, а також виділення основних принципів залучення депозитних ресурсів (розробка депозитної політики, привабливої як для клієнтів так і для банків та використання цінових і нецінових методів залучення ресурсів), чітка структуризація організаційних елементів формування та реалізації депозитної політики банку, забезпечило подальший розвиток загальнотеоретичних основи управління депозитною діяльністю банку, що орієнтовані на необхідність врахування впливу динамічного конкурентного середовища при підготовці та обґрунтуванні рішень тактичного та стратегічного характеру.

Проведений у роботі аналіз стану та тенденцій розвитку депозитної діяльності банків на сучасному етапі засвідчив, що протягом 2015-2020 років розвиток вітчизняного ринку депозитів знаходився під впливом як глобальних так і загальнонаціональних факторів, які відчутно впливали на загальні динамічні зміни. Проте, наразі вітчизняний банківський сектор успішно

напрацьовує нові технології та методи роботи щодо залучення депозитних ресурсів, в результаті чого спостерігається наступна ситуація: сума депозитів за секторами економіки, у розрізі видів валют і строків погашення зростає, а вартість за їх користування зменшується.

Водночас факторами негативного впливу на можливості залучення депозитних ресурсів та розширення обсягів депозитної діяльності банківських установ в Україні залишається: недосконалість нормативно-правового забезпечення щодо захищеності депозитних коштів; погіршення фінансових результатів діяльності фізичних та юридичних осіб внаслідок впливу коронакризи та застосування обмежувальних заходів; низькі відсоткові ставки при вкладенні коштів на депозит; наявність додаткових умов та штрафних санкцій при достроковому припиненні дії депозитного договору.

Вирішення зазначених проблем можливе за комплексного підходу, зокрема як через заходи реформування вітчизняного фінансового сектору економіки й посилення вимог НБУ до складу та структури ресурсів банку та з боку банківських установ через запровадження й розширення інноваційних банківських послуг, відновлення довіри вкладників до банків, модернізацію депозитної політики у відповідності до запитів та потреб клієнтів, підвищені зацікавленості та стимулюванні розміщення коштів на депозитах.

Щодо досліджуваного у роботі АТ «Державний ощадний банк України», то за показниками фінансового-майнового забезпечення протягом 2018-2020 років він займає лідируючі позиції та одним є пріоритетних напрямів діяльності банку є депозитна діяльність. Депозитні продукти, що пропонуються для фізичних та юридичних осіб, дозволяють оформлювати як строкові депозити, так і депозити на вимогу у національній та іноземній валютах. За суб'єктами залучення грошових ресурсів АТ «Державний ощадний банк України» депозити фізичних осіб перевищують вклади юридичних осіб. Тобто, кошти населення продовжують залишатись основним джерелом формування депозитного портфеля банку.

Запропонований у роботі підхід до оцінки депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України» із використанням структурно-функціонального візуального моделювання бізнес-процесів дозволив провести деталізоване аналітичне дослідження депозитної діяльності у визначеній послідовності (аналіз масштабів депозитної діяльності банку; аналіз депозитного портфелю банку; коефіцієнтний аналіз депозитних коштів; аналіз депозитних програм банку; узагальнюючий аналіз депозитної діяльності банку), вивчити стан і виявити основні тенденції депозитної діяльності банку протягом 2018-2020 років та обґрунтувати напрями її удосконалення.

На основі узагальнення результатів проведених у дипломній роботі досліджень побудовано матрицю SWOT-аналізу депозитної діяльності АТ «Державний ощадний банк України», згідно якої визначені можливі базові стратегічні напрями розвитку депозитної діяльності банку та подані рекомендації щодо підвищення ефективності депозитних операцій.

Зокрема у середньостроковій перспективі для АТ «Державний ощадний банк України» доцільним є обрання стратегії «Міні-Максі», зосередженої на покращенні якості он-лайн сервісного обслуговування, пришвидшенні й спрощенні операцій у сегменті депозитної діяльності та активізації інформування наявних і потенційних клієнтів при просуванні депозитних програм. Для зміцнення депозитної бази і розширення ресурсного потенціалу також доцільними є: розширення переліку існуючих депозитних продуктів із урахуванням різних фінансових можливостей населення, напрацювання заходів щодо мінімізації негативного впливу дострокового вилучення клієнтами коштів з термінових депозитів, проведення виплати відсотків заздалегідь для компенсації інфляційних втрат.

Список використаних джерел

1. Аванесова Н.Е., Івашкіна К.М. Особливості управління депозитними операціями у банку. Молодий вчений» 2016. № 1 (28). Ч. 1. С. 8–11. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/1/1.pdf>
2. Бартош О. М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування. Вісник університету банківської справи Національного банку України. 2008. № 3. С. 97–101.
3. Бовсунівський О. В., Єріс Л. М. Методи залучення ресурсів банку з депозитних джерел. URL: http://www.rusnauka.com/17_PMN_2014/Economics/1_171967.doc.htm
4. Васюренко О. Банківські операції : навчальний посібник. Київ : Т-во «Знання» ; КОО, 2000. 243 с.
5. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 318 с.
6. Волохата В. Є. Нецінові методи в управлінні залученими ресурсами банку. Бізнес-Інформ. 2017. № 1. С. 229–234.
7. Волохата В. Є. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку. Вісник НТУ «ХП». 2012. № 58. С. 38–46.
8. Волохата В. Є. Управління залученими ресурсами банку: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2015. 210 с.
9. Врублевський О. С. Громадянин і банки: депозитні операції: навч. посіб. Київ: ІКЦ «Леста», 2005. 44 с.
10. Геєць В. М., Пасхавер Б. Й., Барановський О. І., Близнюк В. В. Капіталізація економіки України. Київ: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. 218 с.
11. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с.
12. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : підручн. К. : КНЕУ, 2004. 599 с.

13. Герасимович А., Алексєєнко М., Парасій-Вергуненко І. та ін. Аналіз банківської діяльності : підручник / за ред. А. Герасимовича. Київ : КНЕУ, 2003. 599 с.
14. Грищенко О. О. Управління поточними пасивами банку: автореф. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2007. 24 с.
15. Статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4>
16. Депозити URL: www.oschadbank.ua/deposits
17. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку. Фінанси України. 2004. № 5. С. 138–145.
18. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В. Стельмах (голова) та ін. Київ : Молодь, Ін Юре, 2007. 680 с.
19. Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. Операції комерційних банків: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2007. 524 с.
20. Захарова Н. В. Управління депозитною діяльністю комерційного банку. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=70488>
21. Звіт про фінансову стабільність Грудень 2020 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4
22. Ісаєва М. В. Структурно - функціональне моделювання процесу управління депозитними операціями банку URL: http://www.rusnauka.com/5_SVMN_2013/Economics/1_129167.doc.htm
23. Кожель Н. О. Оцінка факторів впливу на процес формування та реалізації депозитної політики банку. URL: essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/6/142126.pdf.
24. Колодяжна Т. В., Бакуменко Т. О. Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 802-805.
25. Консолідований звіт про управління АТ «Державний ощадний банк України» за рік, що закінчився 31 грудня 2020 року URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist>

26. Коцовська Р., Павлишин О., Хміль Л. Банківські операції : навчальний посібник. Київ : УБС НБУ ; Знання, 2010. 390 с.
27. Лавров Р. В. Депозитна політика банку в сучасних умовах. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2010. № 4. С. 182–187.
28. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Знання, 2002. 215 с.
29. Майсак О. SWOT-аналіз: об'єкт, фактори, стратегії. Проблема поиска связей между факторами. Управление и высокие технологии. 2013. № 1.
30. Мороз А., Савлук М., Пуховкіна М. та ін. Банківські операції : підручник / за ред. А. Мороза. 3-те вид. Київ : КНЕУ, 2008. 608 с.
31. Олексенко М. В. Депозитна політика банків на сучасному етапі. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 4 (16). С. 166–169.
32. Офіційний сайт АТ «Державний ощадний банк України» URL: <https://www.oschadbank.ua/ua>
33. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2003. 347 с.
34. Петрук О. Банківська справа : навчальний посібник / за ред. Ф. Бутинця. Київ : Кондор, 2004. 461 с.
35. Прасолова С.П., Вовченко О.С. Банківські операції: навч. посіб. та практ. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 568 с.
36. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 року № 2121-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
37. Про затвердження Публічної пропозиції Національного банку України на укладення Єдиного договору банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України: Закон України від 03.01.2017 № 2-рш // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/vr02-500-17>.

38. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами : Постанова Правління Національного банку України від 03.12. 2003 р. № 516. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>

39. Проектування інформаційних систем: Комп'ютерний практикум[Електронний ресурс]: навчальний посібник для студентів спеціальності 122 “Комп'ютерні науки” для всіх спеціалізацій / Укладачі: Л. М. Добровська, О.В. Аверьянова; КПП ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 202 с.

40. Редченко К. І. Стратегічний аналіз у бізнесі. Львів : Новий світ, 2009. – 272 с.

41. РЕЙТИНГ НАДІЙНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ 2021 / 2022 + ІНФОГРАФІКА URL: https://finansovich.com/aktualne/rejting-nadijnosti-ukrbankiv-infografika/#_9

42. Річний звіт 2020 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2020.pdf?v=4

43. Савлук М., Мороз А., Лазепко І. та ін. Гроші та кредит : підручник / за ред. М. Савлука. 6-те вид. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.

44. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 314 с.

45. Тавасиев А. М. Банковское дело. Управление и технологии: учебник /под ред. А. М. Тавасиева. М.: Юнити-Дана, 2005. 671 с.

46. Тиркало Р. Банківська справа. Тернопіль : Карт-бланш, 2001. 316 с.

47. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2018 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2019-04/SSBU_18fsu_Separate.pdf

48. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2019 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/2020-07/SSBU_19_Separate%20FS_UKR.pdf

49. Фролов С. Банківська справа і основи митного регулювання в Україні: теорія та практика : навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004 368 с.

50. Череп А.В., Андросова О.Ф. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 410 с.

51. Шульга Н. П. Банківський контролінг: підруч-ник. К: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. 437 с.